Bat. Gen.
VI
80

VEREENIGING

TER

BEOEFENING

VAN DE

KRIJGSWETENSCHAP.

1882—83.

Verslag der bijeenkomst op 20 *December* 1882.

IIIde VERSLAG.

E. B KIELSTRA.

DE TOESTAND EN DE GEEST VAN HET NEDERLANDSCH-INDISCH LEGER.

's GRAVENHAGE,
C. VAN DOORN EN ZOON.
HOF-BOEKHANDELAREN,
1883.

Zie ook de 4e bladzijde van den omslag.

BAT. GENOOTSCHAP

194 Kal

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.

Tanggal : 30-06-2010
Nomor Induk : 614
BIB-ID : 0010-33939660
ITEM-ID : 030930355
Lokasi : Museum Pusat.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

VI - 80

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1882—1883.

Vergadering van Woensdag, 20 *December* 1882, *des avonds ten half acht ure, in het lokaal* Diligentia.

De VOORZITTER deelt mede, dat ingekomen is het volgend schrijven van het eerelid der vereeniging, generaal Knoop:

Aan het Bestuur der Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap.

Mijne heeren !

De Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, die mij tot haar Eerelid benoemde, heeft mij daardoor eene groote onderscheiding betoond, waarvoor ik zeer gevoelig ben, en die ik met de meeste erkentelijkheid heb aangenomen ; —die erkentelijkheid is des te grooter, omdat ik de meening koester, dat het weinige dat ik heb gedaan voor de instandhouding en voor den bloei van onze Vereeniging, mij geen genoegzame aanspraak geeft op dit vereerend blijk van uwe goedkeuring over mijne handelingen als voorzitter.

Ik heb met deze dankzegging gewacht tot na de ontvangst van mijn Diploma als Eerelid. Ook de wijze van uitvoering van dat Diploma —keurig en meesterlijk, zooals men dit te wachten heeft van een werk van den heer Eckstein —vordert mijn bijzonderen dank.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI
REPUBLIK INDONESIA

Ontvangt, mijne heeren, de betuiging van hoogachting en vriendschap, waarmede ik blijf

's Gravenhage, *Uw dv. dienaar,*
4 December 1882. het Eerelid
W. J. KNOOP.

Wordt aangenomen voor kennisgeving.

De VOORZITTER deelt verder mede de ontvangst van een brochure van den heer IJZERMAN omtrent
„Het kunstmatig vliegen".

Aan de orde is de ballottage van nieuwe kandidaten.

De VOORZITTER verzoekt de heeren Burgers en Kley, met hem het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat tot nieuwe leden worden aangenomen de heeren:

Mr. J. K. H. Enderlein, luit. der schutterij, Fr. Lieftinck, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, A. van de Geer, 1e luit.-kwartiermeester N.-I. leger, allen te 's Gravenhage; J. M. Henning, 1e luitenant der infanterie N.-I. leger te Amsterdam; G. N. H. Schultz van Haegen, gep. ritmeester te Breda; W. H. Piepers, 2e luit. der cavalerie te 's Hertogenbosch; T. U. de Meester, luit. ter zee 2e kl. te Loenen a/d. Vecht; A. H. Blaauw, 1e luit. der infanterie te Nijmegen. En voorts de heeren: G. G. Ouwerling, kapitein-intendant; A. W. van der Meer, 1e luit.-kwartiermeester; J. R. Mack, 2e luit.-kwartiermeester; N. C. J. Rahder, offic. van gezondh. 2e kl.; W. H. van de Pol, luit.-kolonel der infanterie; G. A. H. van Steenvelt, R. H. Clarkson, A. W. H. Perelaer, allen majoors der infanterie; E. M. A. A. K. Frackers, H. B. van Dam, J. A. A. In 't Velt, J. Gleenewinkel Kamperdijk, H. L. Vorstenbos, M. W. P. C. de Jonker, A. Dirckes, allen kapiteins der infanterie; J. van den Bosch, T. C. A. Elbers, K. C. H. Sadée, C. J. Laceulle, B. Claasen, allen 1e luit-adjudants der infanterie; J. G. Meijjes, P. W. Stort, J. H. A. W. Schultze, H. F. Meijer, P. J. van Baarda, A. J. O. Groeneveld, E. J. Engelenburg, A. A. Schutter, A. F. P. Carstens, H. A. L. Wichers, H. J. Bierstedt, A. C. Dorren-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

boom, P. C. van Galen, G. A. Gennet, P. J. Brandenburg, J. C. P. Brack, A. M. W. Loth, F. van Laaren, J. H. R. Steenmeijer, A. W. Paalman, E. F. W. C. Westerbaen Schmidt, allen 1e luitenants der infanterie; C. N. J. Kepper, C. Brand, M. Willemstijn, F. W. H. Tuinenburg, F. E. Spirlet, P. F. L. C. Lach de Bere, G. N. van Alphen de Veer, D. J. Schäfer, J. T. Wanjon, W. G. H. Sterkenburg, A. von Bose, J. O. A. L. van Bennekom, T. A. Gelsing, M. van den Berg, J. G. A. van der Linden, H. C. T. P. Leroux, R. F. de Ravallet, allen 2e luitenants der infanterie en H. J. van Heutsz, 1e luitenant der artillerie; al deze laatstgenoemden in Ned.-Indië.

De Voorzitter: Ik dank de heeren van het stembureau voor de door hen volbrachte taak.

Aan de orde is thans de voordracht van den heer E. B. Kielstra, majoor der genie van het Ned.-Ind. leger, over *den toestand en den geest van het Nederlandsch-Indisch leger.*

De heer Kielstra:

Mijne Heeren!

„En zoo tobt en knutselt men met het Indische leger voort"! Deze verzuchting werd in 1873 (1) geslaakt door een der degelijkste en kundigste officieren van dat leger; niet in een oogenblik van moedeloosheid, zooals ieder onzer wel eens heeft wanneer zijne inzichten niet worden gedeeld, maar na volledige kennis — indien die kennis ooit volledig wezen kan — van de behoeften van ons Indisch leger en van de wijze, waarop in die behoeften wordt voorzien.

Die verzuchting is, helaas! ook thans nog van kracht, en zou gevoegelijk als tekst kunnen dienen voor mijne verhandeling van dezen avond.

Het bestuur der Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap wenschte, dat ik voor heden een onderwerp in behandeling zou nemen, voor het Indische leger van belang. Ik nam die uitnoodiging gaarne aan, omdat ik de gelegenheid

(1) Zie Mil. Tijdschrift 1873, blz. 372.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

niet ongebruikt wenschte te laten voorbijgaan om wellicht, naar de mate mijner krachten, nuttig te zijn voor de krijgsmacht in onze overzeesche bezittingen; voor eene krijgsmacht, waartoe ik zelf zoo vele jaren reeds heb behoord, en die mij daardoor zéér na aan het hart ligt.

Ik vroeg mij-zelven af, op welke wijze ik thans het meeste nut zou kunnen stichten, en kwam tot de slotsom, dat ik niet beter kon doen dan openhartig, en zonder overdrijving, te trachten u de redenen te ontvouwen die, sinds een aantal jaren, aanleiding geven tot eene zeer betreurenswaardige *malaise* bij het Indische leger; natuurlijk in de eerste plaats bij de officieren, omdat dezen, als de meestontwikkelden, de toestanden het beste overzien; maar ook bij de minderen, want de geest, die onder de officieren heerscht, blijft voor de minderen nooit verborgen, maar werkt ongemerkt op hen terug.

Eene geregelde behandeling van dit onderwerp is moeilijk, vooral omdat de oorzaken van ontevredenheid met den bestaanden toestand inderdaad vele zijn. Voor de wijze, waarop ik die oorzaken zal bespreken, wensch ik dus reeds vooraf uwe welwillendheid en toegevendheid in te roepen.

Het lot van het Indische leger, de beslissing of, en hoe, in de behoefte van dat leger wordt voorzien, is in hoofdzaak afhankelijk van de zienswijze van drie autoriteiten: den legerkommandant, de Indische regeering en het ministerie van Koloniën. Wie in elk bijzonder geval de schuld is, wanneer er met dat leger „getobt" wordt, is in den regel onbekend, althans voor de groote menigte. Voor enkele gevallen zal het uit mijne mededeelingen wel blijken, maar ik stel ook daarbij op den voorgrond, dat het mij niet te doen is om *schuldigen* te vinden, maar wel om, door het aanwijzen van gebreken, tot verbetering te komen. In het algemeen kan men wel zeggen, dat de schuld van den toestand zooals die thans bestaat, van de ontevredenheid, die sinds langen tijd bij het Indische leger heerscht, *niet* rechtstreeks te wijten is aan de Volksvertegenwoordiging. Voor rationeele en goed toegelichte voorstellen is deze nooit doof gevveest; alleen zou men kunnen zeggen, dat zij meer toezicht

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

had kunnen houden op de handelingen van het uitvoerend gezag, en daardoor veel had kunnen voorkomen.

De ondervinding toch heeft aan ons, Indische officieren, helaas veelvuldig geleerd, dat men veelal met ons leger en zijn personeel heeft gehandeld zooals men verkoos, zonder zich te storen aan eens gedane beloften, aan verkregen rechten, aan wettelijke bepalingen; dat men zich, ter dadelijke besparing van geld, weinig aan de behoeften van het leger heeft gelegen laten liggen.

Wanneer wij deze meening door bewijzen kunnen staven, dan zal het u geene verwondering meer baren, dat er groote ontevredenheid in het leger heerscht.

Men heeft zich niet steeds gehouden aan eens gedane beloften. Om dit aan te toonen, zal het voldoende wezen, in herinnering te brengen wat de minister van Koloniën in 1873 moest verklaren. In 1828 heerschte er groote ontevredenheid onder de Indische officieren, omdat zij zoo slecht betaald werden. Toen maakte de legerbevelhebber namens de Indische regeering, bij algemeene order bekend, dat *zoo spoedig mogelijk, op afdoende wijze* verbetering in hunne bezoldiging zou worden gebracht. Doch zooals de minister *vijf- en veertig* jaren later zeide, *aan de hierdoor opgewekte verwachtingen werd* NIET *voldaan!* (1)

Inderdaad is de wissel, in 1828 afgegeven, eerst in 1876, dus bijna 50 jaar later, gehonoreerd; en dan nog na eene poging in 1873, om haar voor het halve geld in betaling te nemen.

De geschiedenis van de laatste traktementsverhoogingen is zeer leerzaam, omdat zij bewijst hoe gaarne men zich, ten opzichte van het Indische leger, tot halve maatregelen bepaalt.

De generaal Kroesen, een der legerbevelhebbers die, geheel op de hoogte der toestanden en de behoeften van het leger, tevens bezield was met vurigen ijver om waar noodig verbeteringen aan te brengen, deed al spoedig na zijne optreding een voorstel tot traktementsverhooging, dat door de Indische regeering doorgezonden werd aan den minister van Koloniën. Deze

---

(1) Memorie van toelichting op de Indische begrooting van 1874.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

antwoordde eindelijk (Juli 1871 ongeveer) dat hij de noodzakelijkheid der traktementsverhooging volstrekt niet inzag; dat de officieren geld genoeg hadden, bleek o. a. uit de kwartaalstaten der delegatiën!

Wat bleek nu uit die staten? Dat *alle* officieren gezamenlijk per kwartaal circa ƒ10 000 naar Nederland overmaakten door tusschenkomst van het ministerie van Koloniën. Die ƒ 10 000 dienden voornamelijk tot het doen van betalingen voor de opvoeding van kinderen en voor goederen die uit Nederland waren ontboden; verder tot de afbetaling van schulden. Sommigen zonden op deze wijze maandelijks een klein gedeelte hunner inkomsten aan behoeftige betrekkingen; wie kan zeggen hoe zijzelven zich hiervoor moesten bekrimpen!

Hoe het ook zij — dat de officieren van hun gezamenlijk traktement, dat eenige — stel vijf — millioen beloopt, aldus veertig duizend gulden 'sjaars in Nederland betaalbaar stelden, werd aangegrepen als motief om de in 1828 reeds gedane en in 1869 door den minister de Waal herhaalde belofte onvervuld te laten.

De generaal Kroesen kwam in December 1871 op zijne voorstellen terug; met kracht, ja ik mag zeggen met verontwaardiging, weerlegde hij de drogredenen van den minister, — maar zonder succes.

Weldra daarop kwam de gouverneur-generaal Loudon aan het hoofd van de Indische regeering. Deze verklaarde den generaal Kroesen, wel genegen te zijn iets in het belang der Indische officieren te doen „mits het niet te veel geld kostte"; ongeveer het halve bedrag van de som, door generaal Kroesen noodig geacht, moest bij de verdere voorstellen als limiet worden aangenomen.

De generaal Kroesen was van oordeel, dat het beter was, niets te geven dan een aalmoes. Hij verklaarde dan ook onbewimpeld aan de regeering, dat het hem niet mogelijk was binnen die grens eene regeling te ontwerpen die, tegenover de bestaande behoefte aan afdoende verbetering, niet zou zijn eene bespotting van het leger. Doch om aan den ontvangen last zoo goed mogelijk te voldoen, werd een voorstel opgemaakt voor de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

verdeeling der eventueel beschikbaar te stellen totaalverhooging.

Dat voorstel is de grondslag geweest voor de traktementsverhooging van 1874. Dat deze onvoldoende was, bleek dadelijk; en de minister van Goltstein was spoedig bereid eene tweede voor te dragen, die in 1876 van kracht werd. De beide verhoogingen te zamen kostten meer, dan de inwilliging van het aanvankelijk voorstel van den generaal Kroesen gekost zoude hebben; daarentegen is, door de wijze waarop de zaak behandeld was, de geheele traktementsregeling even irrationeel gebleven als zij sinds jaren was geweest. Had men dat voorstel, in plaats van eerst allerhande drogredenen aan te voeren en later half werk te doen, in zijn geheel aangenomen, dan had men, met minder uitgaven, vrij wat beter gedaan.

Een bewijs, dat, ook ten opzichte van het Indische leger, de zuinigheid de wijsheid bedriegen kan.

Ik hoop niet, mijne heeren! dat gij uit de feiten, die ik zooeven aanhaalde, tot de gevolgtrekking zult komen, dat de redenen der ontevredenheid in het Indische leger voornamelijk te zoeken zijn in financieele belangen. Die redenen liggen dieper, zooals straks wel zal blijken. Had men eenvoudig gezegd „'s lands kas laat geene uitgaven boven de tegenwoordige toe'— maar dat kon men niet, want vóór 1873 was de theorie van het batig slot nog in volle toepassing, — dan zouden wij ons daarbij neergelegd hebben, denkende dat het belang van den Staat moest gaan boven ons persoonlijk belang. De invoering der zoo algemeen afgekeurde belastingen, in 1879, hoezeer deze ons weer de voordeelen der laatste traktementsverhoogingen gedeeltelijk ontnam, heeft, voor zoover ik weet, bij geen enkel officier aanleiding tot ontevredenheid gegeven; men vond het onaangenaam, meer dan vroeger aan den fiscus te moeten offeren, — zooals ieder uwer dat uit den aard der zaak ook vinden zou — maar daarbij bleef het dan ook. Zeker heeft men geen recht, het Indische officierskorps van baatzucht te beschuldigen.

Doch de financieele belangen geven, uit den aard der zaak, wèl aanleiding tot groote ontevredenheid, wanneer door de getroffen maatregelen *verkregen rechten worden verkort*. Dat zulks

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ook meermalen geschied is, is gemakkelijk aan te toonen.

Zoo bijv. door de intrekking der toelagen voor militaire schrijvers en van die der artillerie- en genieofficieren in 1868. Wij aarzelen niet, die intrekking eene onverantwoordelijke handeling te noemen, waardoor de militaire geest, het vertrouwen in de hoogste chefs en alzoo ook de discipline onvermijdelijk een gevoeligen knak moesten krijgen. Het is te betreuren, dat juist aan *die* bezuinigingen de naam verbonden is van een minister, aan wien het Indische leger later veel, zeer veel te danken heeft gehad, en die zich dus *nu* ook niet meer behoeft te verdedigen op de beschuldiging van antimilitaire gezindheid. Wij halen dan ook die handelingen niet aan om dien staatsman daarover nu nog hard te vallen, maar omdat door die handelingen, zij mogen dan geheel te goeder trouw hebben plaats gehad, een schok is toegebracht aan den goeden geest in het Indische leger, waarvan de naweeën, in verband met latere gebeurtenissen, zich *nu nog* laten gevoelen.

De plotselinge intrekking van de toelagen der militaire schrijvers is voorgesteld als het noodige middel, om aan den troep niet langer de stof voor kader te onttrekken. Was dit eenvoudig de bedoeling geweest, dan had bepaald kunnen worden dat, met eerbiediging van eens verkregen rechten, voortaan geene voor den velddienst geschikte militairen voor de bureaux zouden mogen worden gebezigd; dat men daarvoor verder burgerpersonen had te zoeken. Doch met die bedoeling was het toch nooit veroorloofd, om plotseling, met een pennestreek, de eenmaal aan de militaire schrijvers toegekende inkomsten met gemiddeld een derde te verminderen; het ligt wel voor de hand, dat door zoodanige handeling een gevoelige slag werd toegebracht aan den goeden geest onder een, ook intellectueel, belangrijk gedeelte der mindere militairen.

Deze maatregel werd zeer uitgekreten, o. i. volkomen terecht. De staatsman, die hem tot stand bracht en in 1877 nog verdedigde, meent dat de afkeuring, daaraan ten deel gevallen, niet het minst uitging „van de officieren die ontriefd werden". Deze meening is voor ons een nieuw bewijs, hoezeer die minister verkeerd werd ingelicht. Toen ik in 1863 in Indië kwam,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hadden wij op de bureaux burgerschrijvers, meest mestiezen, die in alle opzichten voldeden; en de in 1864 of 1865 getroffen regeling, krachtens welke deze vervangen werden door militairen, werd volstrekt niet met ingenomenheid ontvangen. De officieren worden geenszins ontriefd als zij de militaire schrijvers moeten missen, en in 1869 lagen de goede diensten der burgerklerken nog te goed in het geheugen, dan dat men tegen dien ruil zou opgezien hebben.

Neen, vooral de officieren kreten den getroffen maatregel uit, omdat zij daaruit zagen hoe willekeurig met den minderen militair omgesprongen werd. Zij hadden deernis met den goed oppassenden onderofficier, wien plotseling, geheel buiten zijn schuld, ongeveer een derde zijner inkomsten werd afgenomen, en zij hadden volkomen recht om tot de gevolgtrekking te komen, dat, als men zóó kon handelen ten opzichte van vier honderd mindere militairen, niets in den weg zou staan om ook verder dergelijke maatregelen in het leven te roepen. De destijds door de officieren gehouden *meetings*, uit een zuiver krijgstuchtelijk oogpunt zeer af te keuren, waren de natuurlijke uiting van de vrees, dat verkregen rechten niet meer zouden worden geëerbiedigd. De rechtmatigheid van die vrees is door de toenmalige legerkommandanten, Andresen en Kroesen, feitelijk erkend; anders toch hadden zij gestrenger moeten optreden dan zij gedaan hebben, en althans de hoofdpersonen bij die meetings moeten straffen.

Voor die vrees was trouwens meer reden dan alleen de intrekking der schrijverstoelagen. Ook een gedeelte der inkomsten van de artillerie- en genieoficieren was hun plotseling met een schijn van recht, maar toch wederrechtelijk, ontnomen. De toelagen dier officieren, zeide de minister, zijn gegeven voor buitengewone diensten wegens de buitengewone verdedigingswerken; die buitengewone diensten hebben sinds jaren opgehouden, ergo houden de toelagen op.

Doch deze voorstelling is „historisch onjuist". Bij een Kon. Besluit van September 1852 was bepaald, dat de toelagen zouden behouden blijven — op den toen aangegeven voet — totdat alle defensiewerken op Java zouden zijn voltooid, en dat daarna,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

in verband met eene nieuwe formatie, althans der genieofficieren, ook eene herziening hunner inkomsten zou plaats hebben. Nu zijn de defensiewerken (men denke o. a. aan Tjilatjap) op dit oogenblik nog niet voltooid, en dus bestond er geen recht om al vast de toelagen te doen ophouden; die toelagen waren een vast onderdeel der inkomsten geworden.

Tegelijkertijd kwamen nog andere maatregelen uit de lucht vallen, door den kwalijk ingelichten minister plotseling, zonder daaromtrent advies uit Indië te vragen, tot stand gebracht. Geen wonder, dat de legerkommandant Andresen onder een zoodanig bestuur het bevel over het leger liever neerlegde. Het opperbestuur in Nederland toch scheen door eene bezuinigingswoede, speciaal ten opzichte van het leger, aangetast, die voor niets terugdeinsde en het ernstigste kon doen vreezen. Zoo werden de bepalingen ingetrokken, krachtens welke een officier, die langer dan eene maand eene hoogere betrekking waarnam, recht had op hoogere bezoldiging. Zoo werd ook de toenmalige generale staf, in plaats van eene reorganisatie te ondergaan, plotseling opgeheven en daardoor het departement van oorlog geheel gedesorganiseerd. Kan het verwondering baren, dat zich onder de officieren en minderen van het Indische leger een geest vertoonde, die op zich-zelf zeer af te keuren zou zijn?

Van dien geest, later tijdelijk tot zwijgen gebracht, maar ook thans niet verdwenen, draagt, naar mijne innige overtuiging, de minister van Koloniën van 1868 de schuld. Ik herhaal hierbij wat ik straks zeide, dat, zooals later voldoende bleek, de minister het toch niet kwaad met het Indische leger heeft gemeend; dat dit leger zelfs vele verplichtingen aan hem heeft. Doch zou de stemming in dat leger te zijnen opzichte niet geheel anders geweest zijn, indien al de opgenoemde bezuinigingen op de inkomsten der officieren hadden plaats gehad gelijktijdig met de ook door den minister noodig geachte traktementsverhooging? Inderdaad waren er, zoowel tegen de bestendiging der toelagen voor buitengewone fortificatiewerken als tegen de regelingen betreffende de hoogere traktementen bij waarneming van hoogere betrekkingen, gegronde motieven aan te voeren, en men zou den minister geprezen hebben, indien deze van de eerste *geschikte*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gelegenheid gebruik gemaakt had om daarin verandering te brengen. *Nu* kon niemand anders denken dan aan bezuiniging *quand même*, zonder dat daarbij gedacht werd aan de gevolgen.

Zooeven sprak ik van de plotselinge opheffing van den toenmaligen generalen staf. Terwijl dezelfde minister de radicale hervorming van de algemeene secretarie, door hem voorgestaan, „wegens den aard der zaak niet wel uit te voeren" acht dan door een gouverneur-generaal, die met volle overtuiging er meê instemt, werd tot de hervorming der militaire secretarie overgegaan, zonder het advies van den legerkommandant te vragen, en werd het besluit tot die hervorming eenvoudig gehandhaafd, toen de generaal Andresen zijne ernstige bezwaren daartegen inbracht. De opheffing der vroegere organisatie was een sprong in het donker, die naar mijne overtuiging — en ik kan er eenigszins over oordeelen, want ik ben gedurende mijn Indischen diensttijd vier jaren lang bij het oude „militair departement" en mede ongeveer vier jaren bij het gereorganiseerde „departement van oorlog" werkzaam geweest — het legerbestuur uit zijn verband rukte en volstrekt *niet* die goede vruchten gedragen heeft, waarmede de minister zich vleit. De legerkommandant heeft thans geen voldoend overzicht over zijn departement, de noodige eenheid wordt daarin gemist. In de allereerste jaren der reorganisatie werd zulks minder gevoeld, omdat de legerkommandant toen omringd was door officieren, die door hun vroegeren werkkring op de hoogte waren om de eenheid in het legerbestuur te bewaren. De ergerlijkste gebreken van de aanvankelijke organisatie waren trouwens reeds dadelijk door den generaal Kroesen opgeheven. Zooals de minister toch eerst had bepaald, zou het kabinet van het legerbestuur alleen gevormd wezen uit den adjudant van den legerkommandant, met het personeel voor archief en expeditie. Ging de legerkommandant op reis, dan moest de kommandant der 1e milit. afd. op Java zoolang uit zijn eigen werkkring gehaald worden om de functiën van chef van het departement van Oorlog waar te nemen! De adjudant moest natuurlijk dan den legerkommandant vergezellen, en de afdeelingskommandant, in een voor hem geheel vreemden werkkring geplaatst, zou dus ook de voorlichting van dien adjudant

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

missen. Onmogelijker organisatie zal wel nooit bedacht zijn geweest! De generaal Kroesen zag die onmogelijkheid dadelijk in en vroeg de noodzakelijke wijzigingen, die gelukkig spoedig werden toegestaan; hierdoor is de organisatie van het departement van Oorlog zoo geworden als zij thans nog ongeveer is.

Het zou mij te ver voeren, indien ik de gebreken dier organisatie in het licht wilde stellen; ik merk alleen op, dat ten gevolge daarvan het departement van Oorlog geen behoorlijk archief bezit; dat, bij de benoeming van een nieuwen legerkommandant, indien deze zich ook een nieuwen adjudant kiest, wellicht *niemand* behoorlijk op de hoogte is van de werkzaamheden van het departement, zoodat dan het verband tusschen den arbeid der verschillende afdeelingen geheel gemist wordt; dat thans aan het hoofd der afdeeling infanterie en kavallerie een generaal-officier is geplaatst, die nooit bij een dier wapens gediend heeft, waardoor bij de officieren dier wapens allicht, zij het ook ten onrechte, de vrees wordt opgewekt dat voor hunne belangen niet voldoende wordt gezorgd; dat alle personeele zaken van het leger bij die afdeeling worden behandeld, en deze daardoor eene soort van suprematie over de andere afdeelingen heeft.

Gaarne erken ik de gebreken, die de inrichting van het legerbestuur vóór 1870 aankleefden; door eene doelmatige hervorming had men die gebreken behooren op te heffen, maar eenvoudige afschaffing van hetgeen bestaat, is in den regel, en was ook hier niet, het middel om tot verbetering te geraken!

De generale staf beteekende, als zoodanig, vóór 1870, weinig; maar door zijne totale opheffing, tot 1874 toe, had men in 't geheel *niets*, wat natuurlijk altijd nog minder goed is.

Het zal u duidelijk zijn, mijne heeren, dat ook een dergelijke maatregel als de opheffing van den generalen staf bij de Indische krijgsmacht geen anderen indruk teweeg kon brengen dan die, dat bij het opperbestuur werd gestreefd naar bezuiniging ten koste van het leger, zonder dat daarbij eenige acht werd geslagen op zijne ware belangen.

Uit al hetgeen ik tot dusverre aanvoerde, blijkt, dat de gene-

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

raal Kroesen, toen hij in 1869 als kommandant van het Indisch leger optrad, een toestand vond, die in alle opzichten te wenschen overliet. Zoowel officieren als mindere militairen hoogst ontevreden door de opgesomde maatregelen; een leger zonder generalen staf; en wij voegen daarbij nu nog, een leger, dat ook in andere opzichten niet op de hoogte van zijn tijd gehouden was. De troepen, nog steeds bewapend met de verouderde voorlaadgeweren; de vestingwerken, o. a. Tjilatjap, niet bewapend met zwaar geschut; het defensiestelsel, geheel op losse schroeven geplaatst; kortom een leger, dat, zoowel ten opzichte van personeel als van materieel, zeer veel te wenschen overliet, en waarbij, bovenal, de goede geest ontbrak, die toch zoo noodig is om groote daden van een leger te kunnen verwachten.

Het Indische leger had behoefte aan een *hervormer;* de generaal Kroesen wilde dat zijn, en had dit ook *kunnen* wezen, wanneer zijne voorstellen meer steun gevonden hadden bij het Ministerie van Koloniën. Hij was een energiek man; bekend met de behoeften van het leger, en gesteund door kundige dienstchefs, had hij veel tot stand kunnen brengen.

Aanvankelijk schenen zich zijne illusiën te zullen verwezenlijken; dezelfde minister, die aan het leger zooveel redenen tot billijke grieven gegeven had, steunde hem in alle opzichten. De verbetering der voeding van de mindere militairen, waartoe de generaal Kroesen reeds in 1866 als lid in den Raad van Neêrlandsch-Indië het initiatief genomen had, werd op zijn aandrang, overeenkomstig de door den generaal Andresen gedane voorstellen, goedgekeurd. De wijze, waarop de minister die groote verbetering in de Tweede Kamer verdedigde, gaf aan het leger de overtuiging, dat men hem verkeerd beoordeeld had en dat hij ook verder een warm hart zou hebben voor de belangen der Indische krijgsmacht. Spoedig volgden nu de reorganisatiën der genie en der militaire administratie, uitbreiding van den topographischen dienst en eenige andere regelingen van minder belang; en ik durf zeggen dat het het Indische leger veel leed deed, toen die minister, die in 1868 zooveel kwaad had aangericht, in November 1870 door ziekte tot aftreden werd

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

genoopt. Na hetgeen men nu van hem gezien had, beoordeelde men hem beter dan vroeger, en had men de beste verwachtingen van zijn bestuur opgevat.

Van alles, wat de generaal Kroesen verder voorstelde: regeling van het verdedigingsstelsel, de bewapening, de oprichting van een generalen staf, de tractementsverbetering van officieren en minderen, de reorganisatie der infanterie en kavalerie en tal van andere onderwerpen, — kwam helaas niets tot stand. De ministers van Koloniën, die in 1871 en 1872 aan het bewind waren, lieten die voorstellen onafgedaan; of, als zij ze al in behandeling namen, dan was het, ten einde motieven uit te denken om de afdoening uit te stellen, zooals ik straks ten aanzien der tractementsherziening der officieren vermeldde.

Ondanks alle vertoogen van den legerkommandant geschiedde er niets meer van alles, wat deze voor het leger noodig achtte, en zag hij zich alzoo genoodzaakt, in het begin van 1873 het bevel neder te leggen. Hij kon toen met recht van zich-zelven zeggen, dat hij het goede had gewild, maar dat zijne pogingen om het leger te brengen op het peil, waarop het moet staan, grootendeels schipbreuk hadden geleden op andere inzichten, en daardoor gebrek aan medewerking van hooger geplaatste regeeringspersonen; tengevolge waarvan menige teleurstelling en miskenning zijn deel is geweest.

Omtrent de handelingen van den generaal Kroesen ben ik eenigszins uitvoerig geweest, en ik kom daarop nader ook nog terug; vooreerst omdat ik daarmede bijzonder bekend ben, en ten tweede om op nieuw in het licht te stellen, *hoezeer zijne nagedachtenis aanspraak blijft behouden op de hoogachting en den eerbied van een dankbaar leger.*

Doch uit het medegedeelde moet, helaas, nog eene andere gevolgtrekking gemaakt worden. Zij is deze: dat zelfs een legerkommandant als de generaal Kroesen, gesteund door mannen als de generaals Whitton en Verspijck en door zoovele andere kundige personen, van wie ik alleen nog den kapitein-adjudant van Daalen noem; — dat zelfs zulk een generaal, zoo gesteund, tot onmacht gedoemd is, wanneer bij de Indische regeering en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bij het ministerie van Koloniën, of slechts bij een van beide, de overtuiging gemist wordt dat het Indische leger, welks getalsterkte ongetwijfeld een minimum is, zijne taak nimmer behoorlijk ten uitvoer kan brengen, wanneer er niet bij voortduring naar gestreefd en al het mogelijke gedaan wordt om zijn inwendige kracht te verhoogen.

Die overtuiging, die ware belangstelling, worden zoowel bij de Indische regeering als bij het ministerie van Koloniën maar al te dikwijls gemist. De gouverneur-generaal en de minister staan in den regel geheel buiten het leger; zij kennen de behoeften van het leger niet, en letten in de eerste plaats op het eindcijfer der begrooting. Wanneer de legerkommandant eenige verbetering in bestaande toestanden voorstelt, vooral wanneer die verbetering geld kost, dan wordt al zeer spoedig aan overdrijving gedacht en men deponeert het voorstel.

In de laatste tijden is er nu en dan op aangedrongen, dat bij het departement van Koloniën voortdurend eenige officieren van het Indische leger zouden worden gedetacheerd, om den minister beter te kunnen inlichten. Ik geloof niet, dat daarmede het doel bereikt zou worden. Vooreerst dient vermeden te worden, bij het departement van Koloniën een afzonderlijk soort van „departement van Oorlog" samen te stellen, dat dan boven het Indische krijgsbestuur staan zou. Veeleer ben ik van meening, dat gouverneur-generaal en minister, in het algemeen hunne onbevoegdheid om in krijgszaken te oordeelen erkennende, vertrouwen moeten stellen in hetgeen de legerkommandant hun voordraagt. Detacheering van Indische officieren bij het ministerie van Koloniën kan alleen goed zijn, dunkt mij, voor de behandeling van eenig speciaal onderwerp, zooals zulks ook tot nu toe wel geschied is. Als toch de minister geene voldoende waarde hecht aan hetgeen hem door den legerkommandant wordt voorgedragen, hoe zou men dan willen dat eenig Indisch officier in Den Haag hem tot andere inzichten bracht? En neemt men al aan dat dit wel geschieden kan; dat het gesproken woord eerder ingang vindt dan het geschrevene, dan staat daartegenover nog het groote nadeel, dat niet de voorstellen van den legerkommandant zouden worden verdedigd, maar wel de persoonlijke inzichten

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

van den adviseur, die dan in mindere of meerdere mate in de plaats van den legerbevelhebber zou treden.

Er is maar één middel om tot een beteren toestand te geraken; d. i. dat meer waarde aan de adviezen van den legerkommandant wordt gehecht. De desorganisatie van het departement van Oorlog, boven besproken; de afschaffing der artillerie- en genietoelagen, de afschaffing van de toelagen der militaire schrijvers, hadden plaats, zonder dat de legerkommandant er op was gehoord. De afschaffing der rietslagen had plaats *tegen* het pertinent advies van drie opvolgende bevelhebbers; de oprichting, in naam, eener Indische brigade, geschiedde geheel ondoordacht, geene enkele militaire autoriteit hechtte er hare goedkeuring aan. Van de rationeele voorstellen van den generaal Kroesen voor een generalen staf werd hoegenaamd geene notitie genomen toen men in 1874 eindelijk tot de oprichting, op hoogst bekrompen voet, van zoodanig korps overging. De gedeeltelijke opheffing van de Indische kavallerie, waartoe reeds beslist was, maar op welk besluit men gelukkig nog terugkwam voordat het te laat was, geschiedde op voorstel van den *civielen* gouverneur-generaal, tegen het pertinent advies van den legerkommandant in.

Zoo zouden wij nog tal van andere beslissingen kunnen aanhalen; doch het aangevoerde zal wel reeds voldoende zijn om te betoogen, dat de zaken er niet beter door gaan, indien men in plaats van vertrouwen te stellen in den persoon, die feitelijk de verantwoordelijkheid dragen moet, zonder kennis van zaken op eigen hand maatregelen neemt.

De generaal Van Swieten kon in 1879 zelfs schrijven, „dat „de gouverneur-generaal en opperbevelhebber van de land- en „zeemacht in Ned.-Indië zich in dat standpunt zoo hoog laat „gelden, dat het van algemeene bekendheid is in Indië, dat de „kommandant van het leger er niet veel meer is dan een titu„laris, een leverancier van troepen en materieel, zonder eenig „gezag over de oorlogsoperatiën" (1).

Gij ziet daaruit, M. H., hoe het standpunt van den legerbevelhebber in de laatste jaren is gedaald; hoe het Indische

---

(1) „De Waarheid" enz., blz. 440.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

leger grootendeels door onbevoegden wordt geregeerd. Dat zulks op den duur hoogst ontmoedigend op dat leger moet werken, ligt voor de hand.

Thans terugkeerende tot de geschiedenis der laatste jaren van het Indische leger, voor zoover die op ons onderwerp betrekking heeft, moeten wij wijzen op de eerste expeditie tegen Atjeh en hare gevolgen. Ik zal u niet vermoeien met de gebeurtenissen van dien tijd; daarover is reeds veel, in sommige opzichten wellicht te veel geschreven en gesproken. Uit al het geschrevene kan u voldoende blijken, hoeveel toen aan het leger bleek te ontbreken; hoe toen het gemis aan de noodige voorbereiding, o. a. door het gemis van een generalen staf, gevoeld is. Het moet ontmoedigend op de troepen, en vooral op de officieren gewerkt hebben, toen zij de mislukking dier expeditie voor een goed deel op rekening konden stellen van dat gemis aan voorbereiding. Hoe moeten de officieren te moede geweest zijn, die met hunne troepen heen en weer trokken om den kraton te vinden, bij de wetenschap dat de generaal Kroesen in 1871 had voorgesteld om een officier met een der oorlogsschepen naar Atjeh te doen gaan om daar, zooveel als de omstandigheden zouden toelaten, verkenningen te doen, doch dat dit voorstel, als zoovele andere, om gezochte redenen was afgewezen!

Den gang der expeditie wensch ik verder buiten bespreking te laten, doch ik moet wijzen op twee gevolgen der mislukking: ten eerste de bekende stap van den gouverneur-generaal, tegen den wil van den legerkommandant doorgedreven, om, toen de troepen ter reede van Batavia aankwamen, de meening der korpskommandanten te vragen omtrent de noodzakelijkheid van de staking der operatiën. Die handeling, zoo rechtstreeks wantrouwen in de chefs verradende en daardoor de krijgstucht ondermijnende, werd weldra gevolgd door eene tweede, de instelling der beruchte enquête, waarbij de officieren, en zelfs de mindere militairen, naar hunne opinie over hunne chefs werden ondervraagd! Hoe men ook de instelling dier enquête heeft trachten te verdedigen, het behoeft wel geen betoog dat daardoor de eerste beginselen der krijgstucht met voeten werden getreden,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

en dat alzoo de enquête moest bijdragen tot verslapping dier tucht.

De goede geest in het leger werd verder in 1873 op eene harde proef gesteld door het bericht, dat de generaal Van Swieten in activiteit hersteld was en het bevel over de tweede expeditie zoude voeren. Gij begrijpt wel, M. H., dat het mijne bedoeling niet kan zijn, iets te zeggen wat dien veldheer onaangenaam zou kunnen wezen. Integendeel ben ik altijd van oordeel geweest, dat men het in den generaal Van Swieten moest waardeeren, dat hij, op zijn leeftijd, bereid was zich naar Indië in te schepen zoodra dat in 's lands belang noodig geacht werd. Ook wil ik mij geen oordeel aanmatigen omtrent de juistheid der meening, dat 's lands belang op deze wijze het beste zoude worden gediend. Doch de vraag is slechts, of het ook noodig was, de in Indië aanwezige generaal-officieren voor het hoofd te stooten door, *zonder voorkennis van een hunner, ook zelfs niet van den legerkommandant*, de benoeming van generaal Van Swieten voor te stellen? Bij het Indische leger is die vraag vrij algemeen ontkennend beantwoord, en zoo men later, zeer overdreven trouwens, heeft kunnen spreken van „cliques" in dat leger, dan is dit het gevolg van de onhandige wijze, waarop de Indische krijgsmacht, in de personen van zijne hooggeschatte aanvoerders, tekort werd gedaan; van het gemis aan égards tegenover de generaals Whitton en Verspijck, waarover dezen zich, terecht, gekrenkt konden gevoelen.

Uit vrees, mij in personaliteiten te begeven, zal ik dit punt verder laten rusten. Ik mocht het echter niet geheel stilzwijgend voorbijgaan, want het geeft het antwoord op de vraag, waarom de goede geest in het leger, vooral in tijden van oorlog zoo onontbeerlijk, in 1873 en 1874 niet zóó was als zij wel, onder zulke omstandigheden, had kunnen zijn.

Evenmin toen, als vroeger of later, heeft men bij de Indische regeering en bij het opperbestuur voldoende waarde gehecht aan de adviezen der Indische legerbevelhebbers. Had men adviezen, dan week men er naar hartelust van af; had men ze niet, welnu, men kon het ook zonder dat wel stellen en ging zijn eigen gang. Wat er dan van te recht kwam, is helaas maar al te dikwijls gebleken.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Ik moet thans een oogenblik spreken over het defensiestelsel. Door den generaal Van Swieten, toen deze kommandant van het Indisch leger was, werd omstreeks 1860 op uitstekende wijze aangetoond, dat het in 1853 aangenomen stelsel niet deugde, dat het niet in overeenstemming was met de beschikbare personeele middelen. Hij droeg daarom een ander stelsel voor, dat later, in 1864, met eenige wijzigingen door den generaal Schimpf, en in 1870 door den generaal Kroesen werd ondersteund. In 1866 was inmiddels deze aangelegenheid ook reeds bij het ministerie van Koloniën in behandeling genomen. En nu? in 1882? De stukken zijn, geloof ik, begraven onder het stof der archieven, in afwachting dat weder nieuwe voorstellen zich bij de vorige komen voegen.

Een der hoofdpunten van elk rationeel verdedigingsstelsel van Java is de verplaatsing van den zetel van bestuur naar de binnenlanden. In de memorie van toelichting op de begrooting van 1872 deelde de minister van Koloniën mede, dat de adviezen van de geraadpleegde militaire autoriteiten op dit punt eenstemmig waren; dat die verplaatsing was een hoofdvereischte voor eene voldoende verdediging van Java tegen aanvallen van buiten. Maar, voegde de minister er bij, ik zocht te vergeefs naar gissingen zelfs omtrent de kosten; niemand schijnt zich aan die berekening te hebben durven wagen. En een oogenblik later wordt in dat staatsstuk gesproken van „een maatregel, waarvan niemand de kosten durft begrooten', en die *dus* onuitvoerbaar genoemd wordt.

De minister had blijkbaar slecht gezocht of laten zoeken, want de bedoelde raming was reeds in 1855 geleverd, en had in 1856 en 1857 aanleiding gegeven tot gedachtenwisseling tusschen de departementen van Oorlog en Koloniën. De legerkommandant, generaal Kroesen, nam de vrijheid daarop te wijzen, en op nieuw te betoogen dat de kosten geen bezwaar behoefden te wezen. Doch sedert is van de geheele zaak niets verder vernomen; er zijn nu weder tien jaren verloopen, en nog altijd wordt voor de verdediging van Java tegen een buitenlandschen vijand *niets* gedaan. Zelfs is in de laatste 3 à 4 jaren niet meer gewerkt aan de door ieder noodig geachte defensiewerken te

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Tjilatjap; indien ik goed ben ingelicht, ook al ten gevolge van lastgevingen *van hier* om die werken maar op de eenvoudigste manier af te maken; m. a. w. op eene wijze, waarmede zich de Indische autoriteiten volstrekt niet konden vereenigen, omdat zij ten eenemale onvoldoende werd geoordeeld.

Omtrent de kwestie der versterking van Tjilatjap kan ik nog eene bijzonderheid mededeelen die in het licht stelt, hoe de Indische militaire belangen worden behartigd door ministers van Koloniën, die, door onbekendheid met deze aangelegenheden of verkeerde voorlichting, meermalen — zij het dan met de beste bedoelingen — beslissingen nemen, ten eenemale in strijd met die belangen.

De minister Van Bosse schreef in 1871, dat het voornaamste doel der voor Tjilatjap ontworpen werken was, ons leger in de gelegenheid te stellen om, wanneer actief optreden niet meer mogelijk was, veilig op die plaats terug te trekken; men moest liever eerst voor de verdediging van Java zorgen en dan voor de versterking van zoodanig reduit. Hij wilde daarom, dat de werken voor Tjilatjap gestaakt, en alle beschikbare gelden besteed werden voor den aanleg van spoorwegen, die toch voor de verdediging van Java in de eerste plaats noodig waren.

De legerkommandant, generaal Kroesen, moest er op wijzen, dat de minister geheel dwaalde in zijne opvatting van de bestemming van Tjilatjap. Die opvatting toch was niet terug te vinden in één der vele bescheiden, waarin over de versterking van die plaats gehandeld werd. Alle legerbevelhebbers hadden die versterking voorgesteld, omdat Tjilatjap in het bezit was van een groote en veilige haven, door goede wegen verbonden met de meest bevolkte en vruchtbaarste gedeelten van midden-Java. Tjilatjap was dus te beschouwen als de poort, waardoor men midden-Java met een volledig uitgerust leger kan binnenrukken; het in bezit nemen van die poort moest den vijand onmogelijk worden gemaakt, want anders zou hij zeker dáár landen, op veilige wijze door Banjoemas en Bagelen de Vorstenlanden bereiken en den oorlog op een geheel ander terrein overbrengen dan waarop onze centraalstelling te Willem I en Banjoe Biroe was berekend.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Wanneer men afziet van de versterking van Tjilatjap, dan is al wat men verder voor de verdediging doet, nutteloos; dan hebben ook zelfs spoorwegen geene waarde, want met spoorwegen alleen verdedigt men geen land, en het zou kunnen blijken bij een vijandelijken aanval, *dat men de spoorwegen had gebouwd voor den vijand.*

Na het betoog van den generaal Kroesen kwam de minister in zoo verre op zijne reeds genomen beslissing terug, dat de arbeid aan de defensiewerken niet geheel behoefde te worden gestaakt. Maar nog altijd is de versterking aan de zeezijde niet half voltooid, en niet overeenkomstig de eischen van de hedendaagsche oorlogvoering ingericht; wat dus nu bestaat, heeft voor de verdediging geene waarde. De versterking van Tjilatjap aan de landzijde ontbreekt nog geheel, en de vijand kan dus, in de Schildpaddenbaai landende, onze kustbatterijen — gesteld dat die in behoorlijken staat waren — zonder moeite voor ons onhoudbaar maken. Indien men niet besluit tot eene afdoende versterking van Tjilatjap, zoo aan de zee- als aan de landzijde, dan is al wat daaraan tot nu toe besteed is, te beschouwen als geheel nutteloos weggeworpen geld.

De beslissingen van de regeering in Nederland ten opzichte der defensie leiden onvermijdelijk tot de conclusie, dat, ten gevolge van de telkens veranderde inzichten bij ministers, die geene speciale studie van het onderwerp hebben gemaakt, wel geld vermorst, maar niets degelijks tot stand wordt gebracht; feitelijk worden, ter wille der bezuiniging, alle maatregelen verlamd die kunnen strekken om Indië, in het bijzonder Java, tegen een Europeeschen vijand te verdedigen. Men wiegt zichzelve in slaap, met de hoop dat die vijand wel nooit komen zal.... wellicht tot het te laat is! En de Indische officier, die zijne gedachten over dit onderwerp laat gaan, denkt met angst aan de schande, die zijn leger te wachten staat wanneer de Europeesche vijand mocht komen opdagen, omdat men in tijd van vrede alle mogelijke maatregelen voor eene goede verdediging heeft achterwege gelaten!

Zelfs een behoorlijke generale staf wordt nog bij dat leger gemist. Onder den indruk der mislukte eerste expeditie tegen Atjeh was de minister van Koloniën bereid het leger zoodanigen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

staf te schenken; doch zonder zich te storen aan de uit Indië ontvangen voorstellen, organiseerde men hier een staf van *drie* man, waaraan zich dan de reeds bestaande topographische dienst zou aansluiten. Een chef van den staf werd bij die organisatie zelfs niet noodig geacht; die betrekking kon de legerkommandant er wel bij waarnemen!

Het eenige goede dier organisatie was, dat er in Indië een stafschool zou worden opgericht; maar een paar jaar later werd weder van het plan afgezien, omdat, zooals het heette, het in Indië te warm was om te studeeren! Toen werd de formatie van den staf een weinig uitgebreid; maar die formatie is toch nog altijd zoo bekrompen, dat de geheele oorlog tegen Atjeh nagenoeg gevoerd is zonder één stafofficier. Als ik mij niet vergis, is er in het tijdperk van 1873 tot 1880 slechts één stafofficier in Atjeh geplaatst geweest.

Wanneer men nagaat de uitgebreidheid onzer Indische bezittingen, de weinige bekendheid van groote gedeelten daarvan, de vele expeditiën die successivelijk gevoerd moeten worden om ons gezag te handhaven of uit te breiden, — dan ligt het voor de hand dat een generale staf aldaar vrij ruim georganiseerd moet zijn, wil hij aan het doel kunnen beantwoorden. Met de organisatie van 1874, en ook zelfs met die van 1876, kan dat doel onmogelijk worden bereikt. Zoodanige organisatiën geven blijk van het „tobben en knutselen", dat men met het Indische leger doet.

Hetzelfde is het geval met de Indische brigade, waarvan de noodzakelijkheid plotseling in 1873 betoogd, en het plan toen door de wetgevende macht met overhaasting goedgekeurd werd, — maar die niet tot stand kwam, omdat zij onmogelijk was tot stand te brengen zonder het Indische leger zelf van de hoog noodige krachten te berooven. De minister moest den 13n November 1874 in de Tweede Kamer verklaren, dat zijn voorganger het beginsel der oprichting eener Indische brigade had doorgedreven, *in strijd met de meening van alle deskundigen in Indië.*

Men zal het wel met mij eens zijn, dat op deze wijze 's lands belang weinig wordt gebaat en dat — om op het onderwerp mijner rede terug te komen — de Indische officieren reden hebben

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

om zich te beklagen over de wijze, waarop de belangen van *hun* leger worden behartigd!

Inderdaad, men kan bijna geen maatregel noemen die in de laatste jaren ten behoeve van het Indische leger genomen is, of men moet er bijvoegen, dat zij òf geheel ondoelmatig is geweest, òf dat zij althans veel doelmatiger had kunnen wezen.

Zoo heeft de voorlaatste legerkommandant zeer geijverd voor verschillende maatregelen, welke zouden kunnen strekken tot completeering van het officierskorps. Dat korps is bijna altijd incompleet, en men heeft, om eenigszins in de behoefte te voorzien, bij herhaling zijn toevlucht moeten nemen tot op zichzelf afkeurenswaardige hulpmiddelen : tot lichtere examens, tot aanstelling (bij de milit. administratie) van burgerpersonen of van onderofficieren die *niet* voldeden aan het officiersexamen, tot benoeming als officieren der artillerie en der milit. administratie van officieren der marine of scheepsklerken, tegen de bepalingen in. Het incompleet wordt voorts in de laatste jaren eenigszins gedekt door belangrijke detacheeringen uit, en dus ten koste van, het Nederlandsche leger, en door aanstelling van adjudanten-onderofficier, dienstdoend officier.

De legerkommandant wenschte nu in Indië een behoorlijk georganiseerde kadettenschool, die, met de Milit. Academie te Breda, en de verder in Nederland aanwezige cursussen, in de behoefte aan officieren zou kunnen voorzien. Wat was het antwoord op die voorstellen? Dat Nederlanders wel in Nederland officier konden worden, en in Indië alleen gelegenheid tot opleiding voor dien rang behoefde te bestaan voor vreemdelingen en voor in Indië geborenen ! Later is de minister van dit denkbeeld eenigszins teruggekomen ; is zelfs het korpsonderwijs niet onbelangrijk verbeterd. Maar daarentegen is de gelegenheid, om officier in Indië te worden, nu in vergelijking van vroeger nog beperkt. De militaire school te Meester Cornelis was na 1872 ingericht op een drie-jarigen cursus, met een maximum van 108 leerlingen ; er konden dus hoogstens 36 jongelieden per jaar officier worden. Nu is zij sedert het voorgaande jaar beperkt tot 50 leerlingen in een tweejarigen cursus, en kan zij alzoo per jaar 25 officieren leveren. Bovendien werd de van ouds bestaande artillerieschool te

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Weltevreden opgeheven, zoodat nu, eene enkele uitzondering daargelaten, in Indië jaarlijks hoogstens 25 officieren van de infanterie, kavallerie en de militaire administratie kunnen worden aangesteld, en de officierskorpsen van alle andere wapens en diensten uitsluitend uit Nederland moeten worden gerecruteerd.

Niemand zal, geloof ik, hierin vooruitgang of voordeel zien; geen voordeel ook voor het Nederlandsche leger, dat, steeds zoozeer ten behoeve van het Indische geplunderd wordende, zal blijven klagen over een incompleet officierskorps en over groot gebrek aan kader.

Zooeven sprak ik van den overgang van marine-officieren bij de milit. administratie en bij de artillerie. Hoeveel ontevredenheid daardoor bij het leger is gesticht, is u allen bekend uit de bij de Volksvertegenwoordiging behandelde zaak van den kapitein-kwartiermeester Kleij. Bij de behandeling dier rekwesten in de Tweede Kamer is algemeen erkend, dat er onrecht is gepleegd, en zelfs bleek dat er zoovele afwijkingen van de bestaande, kracht van wet hebbende bepalingen vielen te constateeren, dat redres, althans door den voorgaanden minister van Koloniën, onmogelijk werd geacht. Is dit niet een treurig bewijs, dat het kamerlid Keuchenius recht had, den 19n October jl. in 's lands vergaderzaal te spreken van „het onrecht, dat telkens tegenover Indische..... officieren wordt gepleegd"?

Met een enkel woord breng ik hierbij in herinnering, hoe den dappersten officier, die onder generaal Van Swieten diende, en door dezen het ridderkruis der *derde* klasse van de Militaire Willemsorde waardig was gekeurd, dat kruis, in strijd met de statuten dier orde, bij willekeurigen administratieven maatregel, zooals de generaal Van Swieten dat noemt (1), onthouden is geworden. Dit onrecht is tot dusverre nog niet hersteld, tot ergernis vooral van hen, die dien officier in al zijne toewijding aan 's lands dienst hebben gezien.

Ook op andere onrechtmatige of onbillijke handelingen kan helaas nog worden gewezen.

---

(1) De Waarheid enz., blz. 209.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Sedert 1877 of 1878 houdt de Indische regeering zich niet meer aan de gearresteerde formatie der verschillende korpsen. Toen, in het begin van 1878, een majoor der genie moest worden voorgedragen tot den rang van luitenant-kolonel, werd fluks de pas voor Atjeh vastgestelde formatie gewijzigd, zoodat daar, in plaats van een luitenant-kolonel, een majoor als eerst-aanwezend genieofficier moest optreden. De promotie van den aan de beurt zijnden majoor kon dus vervallen. Eenige maanden later kwam er eene vacature in den majoorsrang bij hetzelfde wapen; de legerkommandant achtte de aanvulling dier vacature zes maanden lang niet, later wel weer noodig, en zoodoende werden twee, steeds zeer gunstig beoordeelde kapiteins in hunne billijke aanspraken verkort. Gij begrijpt, hoe ontmoedigend dergelijke handelingen op de officieren moeten werken; hoe zij, zoo behandeld wordende, moeten hunkeren naar het oogenblik, waarop zij den dienst kunnen vaarwel zeggen. Geldige redenen voor die handelingen toch waren er niet, zijn althans nooit bekend gemaakt; en men moest dus wel denken aan willekeur. En welk Nederlander onderwerpt zich daaraan, met een blijmoedig hart?

In de laatste jaren is bij voortduring een incompleet aanwezig geweest onder de kapiteins der genie. De oudste 1e luitenants moesten de aan dien rang verbonden werkzaamheden vervullen, maar de rang en de daaraan verbonden inkomsten werden hun onthouden. Waarom dit geschiedde, is eveneens niet bekend gemaakt, maar uit de feiten is af te leiden, dat als regel was aangenomen geen officier tot kapitein te bevorderen, zoolang hij nog geen acht jaar als luitenant gediend had. Zoodanige bepaling bestaat voor het Nederlandsche leger, maar is in de regeling der bevordering bij het Indische leger opzettelijk achterwege gelaten; toch wordt stilzwijgend gehandeld alsof zij bestond, en daarmede het voorschrift, opgenomen in de instructie voor den chef van het wapen der genie, dat hij voorstellen doet voor bevordering van officieren *in verband met de vastgestelde formatie*, tot eene doode letter gemaakt.

Toen een luitenant zich bij de Indische regeering beklaagde dat er sedert maanden drie — thans zijn er, meen ik, vier — vacatures in den kapiteinsrang bestonden welke, ook te zijnen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

koste, niet werden aangevuld, kreeg hij ten antwoord, „dat „de regeering zich niet gebonden achtte, openvallende plaatsen „aan te vullen". Het is dus nu zoover gekomen, dat de Indische officier geenerlei waarborg meer heeft omtrent zijne toekomst; dat hij, trots alle organisatie of formatie, in zijn tegenwoordigen rang zal blijven zoolang de legerkommandant of de Indische regeering dat verkiest; hoe hij zich inspant, hoeveel toewijding voor den dienst hij ook betoont, hoe kundig hij ook is, zijne toekomst is thans ten eenenmale onzeker! Kan het verwondering baren, dat bij de officieren, wier belangen zoo worden behartigd, de verzuchting gehoord wordt: „Kon ik den militairen „dienst, dien ik met zooveel illusies intrad, maar vaarwel „zeggen"? Ligt het niet voor de hand, dat men bij de officieren van het Indische leger meer en meer alle hoogere drijfveeren ziet verdwijnen, en moet komen tot de treurige conclusie dat zij, die in dienst blijven, dat slechts doen om den broode, voor hen en voor hun gezin? Gelukkig zijn hierop nog uitzonderingen; maar ik zou niet durven zeggen, dat deze vele zijn.

Meen niet, mijne heeren, dat de zoo te bejammeren geest, dien ik zooeven schetste, speciaal te vinden is bij de genieofficieren, omdat deze de laatste jaren het meeste hebben geleden onder de niet door den Koning vastgestelde, doch in Indië stilzwijgend toegepaste bepalingen op de bevorderingen. Integendeel; ieder gevoelt, dat diezelfde of andere, even willekeurige bepalingen te eenigertijd ook op hem kunnen worden toegepast; en al ware dit zoo niet, dan is er ééne groote deugd onder het Indische officierskorps, de kameraadschap, die aller belangen vereenigt en oorzaak is dat het leed, aan enkelen aangedaan, op allen terugwerkt.

Maar bovendien vindt die geest maar al te zeer voedsel in andere omstandigheden. Zoo het beruchte „hongerbesluit" van, ik meen Januari 1878, waarbij, finantieel, de vrede in Atjeh werd geproclameerd, doch, merkwaardig genoeg, tevens werd geconstateerd dat de tijd nog niet gekomen was om den krijgsraad te velde op te heffen. De officieren en minderen, maar vooral de gehuwde officieren, hebben door dat besluit bitter geleden, en lijden daaronder nog, tot op den huidigen dag.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Sedert dat besluit, dat de tarieven, waarop zich betaling en verpleging te velde gronden, geheel willekeurig door anderen verving, is de gehuwde officier — de luitenant natuurlijk het meest —, aan wien verboden wordt zijn gezin met zich te voeren, aan armoede ten prooi. Terwijl hij in Atjeh zijn leven waagt voor Vorst en Vaderland, moet hij zich zooveel als maar eenigszins mogelijk is bekrimpen, om zijn gezin het onontbeerlijkste te verschaffen, en wordt hij nog gepijnigd door de gedachte, dat hij zijne liefste betrekkingen zelfs dàt niet voldoende schenken kan. Gij moet die toestanden van nabij gezien hebben, om u daarin te kunnen verplaatsen; die ze kennen, zullen het met mij eens zijn. Een der meest verdienstelijke officieren van het Indische leger, een der edelste figuren uit den Atjeh-oorlog van de laatste jaren, zeide mij eens: „ja, wij hebben sedert 1878 gevochten voor het halve geld". Geldt hier niet wat bij de behandeling der Indische begrooting van 1876 door de Tweede Kamer gezegd werd: „Nu van het Indische leger zooveel moet worden gevergd, en dit zijne plichten zoo getrouwelijk volbrengt, komen bezuinigingen van dien aard minder dan ooit te pas"?

Nu ik over Atjeh spreek, moet mij nog een woord van het hart. Bij het opsommen der redenen van ontevredenheid bij de Indische krijgsmacht mag ik die, welke het gevolg is van de in Atjeh gevolgde staatkunde, niet verzwijgen, hoe gaarne ik ook discussie over Atjehzaken op dit oogenblik zou vermijden. Ik zal daarover dan ook niet in beschouwingen treden, maar alleen het feit constateeren dat de militaire macht, geheel ondergeschikt aan het civiel bestuur en daardoor verlamd, het lijdelijk moet aanzien hoe de toestand van rust op Groot Atjeh, dien wij daar in 1880 gekend hebben, na de aftreding van den generaal Van der Heijden al zeer spoedig, en hoe langer hoe meer, heeft plaats gemaakt voor een toestand van onrust, ja van oorlog. Het feit, dat zich voor zoover ik weet nooit vroeger heeft voorgedaan, dat zelfs Europeesche soldaten, Nederlanders, naar den vijand overloopen, is inderdaad veelbeteekenend. Men moet zich afvragen: waar moet het heen, indien de soldaat zich in ons leger zóó ongelukkig gevoelt, dat hij op *die* wijze een heenkomen zoekt? Ja, speelt men geen hoog spel in onze ko-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

loniën in het algemeen, wanneer men een toestand laat voortduren die tot *zulke* uitersten leidt ?

Meer zal ik er niet van zeggen, evenmin als van de personenkwestiën, die zich in de laatste 2 à 3 jaren ten aanzien van Atjeh hebben voorgedaan. Na al wat daarover in dagbladen, in de Volksvertegenwoordiging enz. is medegedeeld, kan ik alleen constateeren dat, ook tengevolge dier zoo betreurenswaardige kwestiën, bij het leger een diep gevoel van miskenning is achtergebleven. Ook de mededeelingen van den voorgaanden minister van Koloniën, die „militair bestuur" gelijk stelde met „militaire willekeur", en die beweerde dat er geen geschikt officier was aan te wijzen om den generaal Van der Heijden te vervangen, droegen daartoe bij.

Uit het vorenstaande blijkt, dat het Indische leger niet tevreden kan zijn met de wijze, waarop zijne persoonlijke belangen sinds jaren behartigd worden ; hoezeer ook moet worden erkend dat velerhande maatregelen, vooral door de ministers De Waal en Van Goltstein, genomen zijn in het belang dier krijgsmacht.

Doch zelfs al worden die persoonlijke belangen veelvuldig gekrenkt, dan zou er nog niet zooveel reden van ontevredenheid zijn, indien men kon verklaren dat het leger in algemeenen zin in goeden staat verkeerde.

Ook dit is echter, helaas, niet het geval.

Door den langdurigen Atjeh-oorlog is de Indische krijgsmacht geheel uit haar verband gerukt. De generaal Verspijck kon van de in 1873 naar Atjeh gezonden troepen verklaren, dat het een macht was waarmede men, om zoo te zeggen, *alles* kon doen (1). En nu, of zelfs de laatste jaren ? Men moet soldaten zenden, die *niet* geoefend zijn; al wat valide is moet naar Atjeh gezonden worden, en wij hebben een tijd gekend, dat er op geheel Java geen vijfhonderd voor den velddienst geschikte manschappen aanwezig waren. Met angst moet men zich afvragen, hoe het had moeten gaan indien elders, vooral indien op Java-zelf eens een beduidend machtvertoon noodig was geweest?

---

(1) „Gen. van Swieten en de waarheid", blz. 18.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De troepen worden onvoldoende geoefend. Hier heeft men groote manoeuvres en kampen, in Indië niet. Toen de generaal Kroesen in 1870 of 1871 voorstelde oefeningsmarschen te doen maken, achtte de Indische regeering dat niet noodig, en de oefeningen der troepen strekken zich niet verder uit dan tot hetgeen in elke garnizoensplaats mogelijk is. Ook, en vooral hier, doet zich de noodlottige invloed van den Atjeh-oorlog gevoelen ; in de garnizoenen toch heeft men bijna alleen recruten of althans onvoldoend geoefenden.

Het leger heeft onvoldoende sterkte en er wordt niets gedaan om tot uitbreiding te geraken. De bezetting van Atjeh bestaat nog steeds voor het grootste gedeelte uit veldbataljons, die niet voor bezettingstroepen bestemd zijn. Kan door opheffing van posten het getal garnizoenstroepen wat verminderen, dan komt die vermindering tot stand, maar de beschikbare veldtroepen blijven even zwak.

Als voorbeeld haal ik aan wat in 1880 gebeurd is met het korps mineurs en sappeurs. Dat korps, in vredestijd slechts 2 kompagniën (240 man) sterk, is ten eenemale onvoldoende om in den pionnierdienst van het geheele leger te voorzien. Dit is door alle autoriteiten erkend ; de vorige minister van Koloniën zeide, bij de aanbieding der begrooting voor 1876, dat de oprichting van een drietal nieuwe kompagniën noodig was, doch dat hiertoe nog niet kon worden overgegaan wegens het gebrek aan genie-officieren.

Dit argument was wel wat gezocht, nu men de laatste jaren bij de mineurs toch bijna niet anders dan infanterie-officieren had. Maar dit daargelaten , wegens de behoeften van Atjeh was als tijdelijke maatregel nog eene derde kompagnie opgericht. In 1880 bleek te Atjeh nog slechts eene halve kompagnie noodig; nu zou men denken dat de wederhelft zou gebruikt zijn om de aanwezige kompagniën alvast, in afwachting van verdere uitbreiding der formatie, te versterken ? Neen, het overcompleet smolt eenvoudig in, en men kan dus nu zeggen dat *niets* is gedaan om de reeds in 1876 noodig geachte sterkte te bereiken, ofschoon daarvoor gelegenheid is geweest.

In het algemeen kan men zeggen, dat de strijdmacht te Atjeh

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

nog steeds grootendeels getrokken wordt uit de niet op Atjeh berekende formatie, en dat de *goede* troepen te Atjeh zijn, terwijl de rekruten, de zieken en reconvalescenten en dergelijke het hoofdbestanddeel uitmaken van het leger buiten Atjeh. Gemiddeld — het onlangs verschenen koloniaal verslag toont het aan — is een aantal van 4000 soldaten in de militaire hospitalen of in het detentiehuis; die soldaten rekenen in de sterkte, maar doen geen dienst. Het leger, volgens de bekrompen formatie op papier compleet, is in werkelijkheid verre van compleet.

Rechtstreeks ontbrak op 1 Jan. 1882 een aantal van 103 officieren, maar bovendien is tijdelijk in het incompleet gedeeltelijk voorzien door de aanstelling van 41 adjudanten-onderofficier als dienstdoend officier, en door de detacheering van 91 officieren van het Ned. leger. In totaal is het incompleet in werkelijkheid tot 235 officieren gestegen, d. i. tot bijna $^1/_6$ der totale formatie. Behalve voor de officieren van gezondheid, blijkt nergens van een ernstig streven om het incompleet aan te vullen; integendeel wordt, zooals ik straks reeds aantoonde, de gelegenheid om in Indië officier te worden, beperkt, en worden zij, die officier zijn, en van wie door den Atjeh-oorlog, door dat incompleet enz. vaak dubbele dienst wordt gevorderd, over 't algemeen niet behandeld op eene wijze, die hen aan 't leger bindt.

Hoe is het met de soldaten gesteld? De voeding, in 1870 zoo belangrijk verbeterd, is toch nog nauwelijks voldoende. Ik herinner mij nog de aanleiding tot die verbetering, waartoe, zooals ik zeide, de generaal Kroesen als lid van den Raad van Indië, het initiatief nam. Deze wees op de schaftorde der matrozen en mariniers, en toonde de wenschelijkheid aan, dat de Indische soldaten ook zóó goed gevoed zouden worden. De Indische regeering richtte naar aanleiding daarvan een schrijven aan den legerkommandant, met opdracht, in overweging te nemen hoever het mogelijk zou zijn daartoe te geraken. De dientengevolge gemaakte berekeningen toonden aan, dat de uitgaaf voor voeding dan met, als ik 't wel heb, drie millioen guldens 's jaars zou moeten vermeerderen. Men is toen aan 't

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

becijferen gegaan, overal afnemende waar dit mogelijk scheen, en zoo is eindelijk het voedingstarief van 1870 ontstaan, dat circa acht tonnen gouds kostte. Dit tarief was, zooals ik zeide, eene zeer groote verbetering; maar die nu meent, dat de soldaten in Indië bijzonder goed gevoed worden, bedriegt zich. Vooral voor de Europeesche soldaten blijft, naar mijne meening, verbetering dier voeding aan de orde. Hunne voeding moet niet *even voldoende*, maar *zeer goed* zijn; daardoor zijn zij beter bestand tegen de vele nadeelige klimaatsinvloeden, en wordt dus de kracht van het leger rechtstreeks verhoogd Bovendien is eene goede voeding het beste middel om een voldoend aantal Europeanen in dienst te krijgen. Men bedenke, dat het leven in Indië voor ieder, maar vooral voor den soldaat, zeer eentonig is. Hij vindt daar geen middelstand, waarbij hij zich kan aansluiten; alleen een *goed* materieel leven moet hem met zijn toestand verzoenen. Ik ben overtuigd, dat verdere verbetering daarvan ver de voorkeur verdient boven verbetering van soldijen of pensioenen.

Om dezelfde reden dient ook de verbetering der kleeding niet langer te worden uitgesteld. De soldaten zijn thans gekleed in een jas en broek van blauwgeverfd katoen. Dit geeft af, zoodat de soldaat, zoolang zijn kleedingstuk nog eenigszins nieuw is, steeds blauwe handen en blauw ondergoed heeft. Eerst als de kleeding verschoten is, eindigt deze ellende. Hoe kan men netheid en zindelijkheid eischen van een soldaat, die er altijd zoo vuil uitziet door de kleeding, die de Staat hem geeft?

Uitmonstering op jas of broek zoekt men te vergeefs; — kortom, de kleeding is tot dusverre meer geschikt voor veroordeelden dan voor 's Konings soldaten. Sinds vele jaren is verbetering aan de orde; verschillende legerbevelhebbers hebben daartoe het voorstel gedaan, maar alles blijft bij het oude. Nu liep in Indië het gerucht, dat *misschien* in 1884 eene nieuwe kleeding zou worden ingevoerd. Doch niemand gelooft meer daaraan, want men herinnert zich, hoe ons reeds tien jaren geleden gezegd werd om geene nieuwe kleeding meer te laten maken, omdat eerstdaags eene geheel gewijzigde uniform zou

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

worden ingevoerd; — hoe die waarschuwing van tijd tot tijd is herhaald, — maar ook, hoe alles bij het oude gebleven is. En zoo sukkelt men ook in dit opzicht bij het Indische leger voort.

In de huisvesting der Indische militairen is langzamerhand verbetering te bespeuren. Reeds in 1876 was door den Koning bepaald, dat de troepen zooveel mogelijk in de gezonde binnenlanden zouden worden gehuisvest. Het heeft echter ongeveer tot 1876 geduurd eer men begonnen is, aan dien last uitvoering te geven. Nu is men aan 't bouwen van gezonde, ruime kampementen; maar die bouw vordert in 't algemeen te langzaam, omdat daarvoor jaarlijks betrekkelijk slechts weinig geld beschikbaar gesteld wordt. Die slakkengang is zeer te betreuren. Sedert 1867 ongeveer is men aan 't bouwen te Fort de Kock, een der gezondste plaatsen van Sumatra's Westkust. En nu, in 1882? Er is een fraai kampement verrezen voor een bataillon infanterie, en de noodige gebouwen voor eene sectie artillerie. Doch magazijnen, hospitaal enz. wachten nog steeds, en ook aan de onvermijdelijk noodige officierswoningen was in het begin van dit jaar nog niet begonnen. Het kan dus, op deze wijze voortgaande, nog wel 20 jaar duren voordat, overeenkomstig den in 1853 door Z. M. gegeven last, het gewestelijk civiel en militair bestuur van Sumatra's Westkust van Padang naar Fort de Kock kan worden overgebracht.

En hoe staat het met de wetten en reglementen? Ik behoef daarvan niet veel te zeggen, want ieder Nederlandsch officier zou daarop ook het antwoord kunnen geven. Wij hebben toch hetzelfde militair wetboek als het Nederlandsche leger; alleen heeft men het nog, wegens plaatselijke omstandigheden, wat slechter gemaakt dan het oorspronkelijk was. Zoo heeft men b. v. in 1842, om het aantal krijgsraadzaken te verminderen, bepaald dat geene desertie kan worden gepleegd zoolang de soldaat op hetzelfde eiland blijft; een eiland, soms vele malen grooter dan geheel Nederland, wordt in dit opzicht beschouwd als één garnizoen. Als dus nu een soldaat te Anjer wegloopt en te Banjoewangi gearresteerd wordt, dan kan hij hoogstens gestraft worden met eenige dagen provoost of cachot!

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Het gevolg hiervan is dat het onder de inlanders eene soort van industrie geworden is, om zich tegen een betrekkelijk hoog handgeld voor het leger te laten aanwerven en daarna te verdwijnen. In den regel worden zij niet meer opgevat, want er is, door gebrekkige politie en gemis van een burgerlijken stand, natuurlijk niet veel contrôle. Aldus worden jaarlijks een aantal inlanders verleid tot het plegen van oplichting ten koste van den staat, hetgeen demoraliseerend op de bevolking werkt en het gezag verzwakt.

Ja zelfs, wat nog erger is: als thans een soldaat te Atjeh deserteert, en hij wordt een paar jaren later op een geheel ander punt van het zoo uitgebreide Sumatra, in de Lampongs b. v., opgevat, — dan kan hij hoogstens gestraft worden met acht dagen cachot. Hierop is herhaaldelijk gewezen, maar steeds te vergeefs. En toch is het zeker, dat eene bepaling, zooals die thans in Indië bestaat, veel meer op haar plaats zou zijn geweest in Nederland; maar hier heeft men zich daarvan steeds onthouden.

Met de militaire reglementen is het al even treurig gesteld als met de wetten. Een reglement op den velddienst wordt nog steeds te vergeefs gewacht; het reglement voor den garnizoensdienst is nog, met eenige wijzigingen, het Hollandsche van het jaar 1815! De exercitiereglementen in het algemeen, meest copijen der Hollandsche, zijn juist daardoor over 't algemeen zeer onvoldoende. Alleen voor den administratieven dienst zijn in de laatste 10 à 12 jaren vele nieuwe reglementen verschenen, die grooten vooruitgang aanwezen; in dit opzicht kan men, geloof ik, zeggen dat het Indische leger het Hollandsche vooruit is.

Helaas, dat dit zoo weinig gezegd kan worden! Slaat men de begrooting van het Nederlandsche leger op, dan vindt men daar gelden uitgetrokken voor:

inspectie van militair onderwijs;

schadeloosstelling voor uniformverandering, voor het aanschaffen van dienstpaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing;

kampeeren van troepen;

veldoefeningen op groote schaal;

kadermanoeuvres;

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

oefeningen in den strategischen velddienst;
tot oefening bezetten van forten en versterkte plaatsen;
postduivendienst;
reserve-officieren van gezondheid;
een krijgsschool met een intendancecursus;
eene militaire academie;
eene geschutgieterij;
verstrekking van patronen aan vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel;
eene permanente militaire spoorwegcommissie;
subsidie aan het Roode Kruis;
subsidie aan een fonds tot ondersteuning van weduwen en weezen van mindere militairen;
een corps pontonniers en een corps torpedisten;
eene normaal-schietschool;
en vele andere posten, waarvan op de Indische begrooting geene sprake is. Zoo is ook de verhouding tusschen de verschillende rangen in alle opzichten en altijd zeer belangrijk ten nadeele van het Indische leger. Het zou mij te ver voeren om daaromtrent — en ook in andere opzichten — vergelijkingen te maken; bovendien hebben deze ook slechts eene zeer betrekkelijke waarde, omdat de eischen van den dienst in Nederland en in Indië natuurlijk veelvuldig uit elkander loopen. En te eer wil ik mij daarvan onthouden, omdat alle schijn van afgunst moet worden vermeden.

Doch in het algemeen kan het niet worden ontkend, dat het Nederlandsche leger zich steeds kan verheugen in het bestuur van een uit zijn boezem voortgekomen minister, die zich rekenschap weet te geven van de behoeften zijner krijgsmacht, en die door zijne verantwoordelijkheid verplicht is te zorgen, dat aan die behoeften wordt voldaan. Het Indische leger daarentegen is geheel afhankelijk van de zienswijze van personen, die veelal weinig van militaire zaken afweten. Wat de legerkommandant ook betoogt of voorstelt, eerst zijn het de *civile* gouverneur-generaal, bijgestaan door vijf *burgers*, leden van den Raad van Indië en door eene uitsluitend uit *burgerambtenaren* samengestelde secretarie, die dat voorstel moeten beoordeelen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

En indien deze adviseurs en autoriteiten al genegen zijn gevolg te geven aan de voorstellen van den legerkommandant, dan vinden deze nog al te dikwijls een graf in de archieven van het ministerie van Koloniën, daar ook de ministers, hoe bekwame en eerlijke staatslieden ook, zich in den regel geen rekenschap kunnen geven van de eischen, aan het Indische leger gesteld; ook door de vele zaken, die hunne aandacht vorderen, zich niet in het bijzonder kunnen verdiepen in studiën van militairen aard, — en dus al zeer licht geneigd zijn, ter beperking hunner begrooting, in de eerste plaats te bezuinigen op het onderdeel daarvan, dat op het leger betrekking heeft.

Hoe hierin verbetering te brengen? Men heeft er wel eens van gesproken, dat het Indische leger moest worden gebracht onder het beheer van den minister van Oorlog. Doch dan kwam men, dunkt mij, van den regen in den drup, want ook deze minister is geen bevoegd beoordeelaar in Indische militaire aangelegenheden; en hij heeft ook trouwens genoeg te doen met een behoorlijk beheer der Nederlandsche krijgsmacht.

Mijns inziens ligt het voor de hand, dat aan den gouverneur-generaal de verplichting moet worden opgelegd, alle voorstellen van den legerkommandant, vergezeld van zijn advies, aan het opperbestuur door te zenden; en dat dit die voorstellen, b. v. als bijlagen van het koloniaal verslag, behoort openbaar te maken. Men kan ze dan niet meer óf geheel zonder gevolg laten, óf verminken zonder dat de volksvertegenwoordiging iets daarvan bespeurt. In één woord: het belang van het Indische leger is een publiek belang, en de publieke zaak dient ook in het openbaar behandeld te worden.

Verder zal het noodig wezen, in sommige opzichten, tot uitbreiding van de formatie over te gaan, opdat de officieren niet allen opgaan in hunne dagelijksche bezigheden, maar ook tijd hebben tot militaire studiën, tot het overwegen van aan te brengen verbeteringen enz. Zoo zijn nu b.v. de kapiteins van den generalen staf in de militaire afdeelingen buiten staat om eenigen noemenswaarden stafdienst te verrichten, want zij hebben al hun tijd noodig voor de gewone bureau-werkzaamheden, waarvoor ook vele andere officieren geschikt zouden zijn.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Welke verbeteringen ten aanzien van het leger noodig zijn, is voor een belangrijk deel af te leiden uit hetgeen ik boven mededeelde; het zou mij veel te ver leiden, indien ik die verbeteringen nog alle wilde opsommen en betoogen; bovendien zou ik daarbij ook mijne bevoegdheid verre overschrijden.

Indien het leger bespeurt, dat ernstig wordt gestreefd naar opheffing uit den staat van verval, waarin het thans onmiskenbaar verkeert, dan zal, daardoor alleen, de nu kwijnende ambitie, de lust om den Koning in de overzeesche gewesten met de wapenen te dienen, weder belangrijk worden opgewekt.

En verder worde de positie der officieren geregeld bij de wet, opdat afwijkingen der bepalingen, zooals tot nu toe zoo veelvuldig konden worden geconstateerd, voortaan onmogelijk zijn.

Het zij mij veroorloofd, ten slotte een woord aan te halen van een bezadigd man, die, vroeger Indisch hoofdambtenaar, thans nog een sieraad is van de Bataviasche maatschappij:

„Eerst het *noodige*, dan het *nuttige*, eindelijk het *aangename*.

„*Noodig* is een in alle opzichten goed, tevreden leger. Het leger is in de meeste gevallen het bolwerk van ons bestaan in het Indische rijk."

. . . . „Het is hoogst onstaatkundig, het leger billijke redenen te geven tot misnoegen of, waar deze bestaan, ze niet op te heffen.

„Dat misnoegen bepaalt voor het oogenblik niet de wijze, waarop de officier zijne taak vervult; die wijze is boven onzen lof verheven.

„Maar hij zal er voor waken, dat zijne kinderen een betere loopbaan kiezen. Zijne vrienden zal hij ontraden, hunne zoons voor den officiersstand te bestemmen" (1) . . . .

M. H.! Dit moet worden voorkomen; er moet worden gezorgd dat het Indische leger ook in de toekomst zijn plicht zal kunnen vervullen. Daartoe heb ik getracht, heden avond eenigszins mede te werken door te wijzen op het voornaamste, wat verbetering

---

(1) Blik op het Indisch Staatsbestuur, door A. J. W. van Delden, 1875, blz. 53.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

en voorziening eischt. Ik heb dit wel onvolledig en oppervlakkig moeten doen, maar ik hoop toch, dat mijn arbeid daarom niet te vergeefs zal zijn geweest. Men zie in mijne mededeelingen en beschouwingen niet de uiting van een ontevreden gemoed; onze persoonlijke belangen kunnen wij achterstellen bij het algemeen belang; men zie in het door mij gesprokene alleen de vervulling van een heiligen plicht, mij opgelegd door liefde voor het vaderland, voor zijne koloniën, en vooral voor het leger, dat die koloniën voor het vaderland behoudt.

De vergadering geeft door langdurige toejuichingen blijk van instemming met de rede van den spreker.

De Voorzitter. Zou het nog noodig zijn, Mijne Heeren, den spreker de verzekering te geven van de belangstelling der Vergadering? Immers, hij had die belangstelling reeds gewaarborgd door de keuze van zijn onderwerp. Maar de aandacht waarmede de Vergadering hem heeft aangehoord, is te gelijkertijd een bewijs dat hij dat onderwerp behandeld heeft op eene wijze zooals zijn gehoor het voor zich wenschte. Hij maakte geen jacht op schoone zinwendingen en gebruikte geen rhetorische figuren, doch bepaalde zich tot een eenvoudige opsomming van feiten, die tot het gemoed spraken. Wel mag dus van spreker's verhandeling getuigd worden, dat zij in een vorm werd voorgedragen, die bij het onderwerp paste. Zijn wij hem daarvoor dankbaar, nog in een ander opzicht verdient hij onzen dank. Hij bleef toch steeds in het oog houden dat onze Vereeniging in hare banier het woord „Wetenschap" voert. Daarom wist hij in het netelig onderwerp zijner rede personen van zaken af te scheiden, en, hoewel het ontleedmes niet ontziende, heeft hij den moed zijner overtuiging getoond zonder iemand te kwetsen. Daarvoor, ik herhaal het Mijne Heeren, zijn wij den spreker dankbaar.

Moge bij ons allen den indruk zijn gegeven, dat het Indische leger grieven heeft, wij weten ook dat datzelfde Indische leger nog nooit in de vervulling van zijn plichten te kort is geschoten. Ik reken het mij een genoegen de gelegenheid te hebben, hulde

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

te brengen aan dat Indische leger in den persoon van den spreker. (*Toejuichingen*).

De Voorzitter. Ik zal thans vragen of iemand het woord verlangt naar aanleiding van de voordracht.

De heer Van Rouveroy. Ik wenschte eene korte toelichting te geven op een ondergeschikt punt in spreker's rede, namelijk omtrent de in de desertie-straffen gebrachte wijziging. Die wijziging dagteekent van 't jaar 1842. Ik diende toen in Indië bij het 5e [Madoereesche] bataljon infanterie te Salatiga. Bij dat bataljon was het schuim van de Madoereesche natie ruim vertegenwoordigd. De toenmalige Panembahan van Madoera zond dan ook naar Java soldaten, die nergens toe deugden. Bijna geen dag ging voorbij of er deserteerden er minstens een vijftal, waarvan het gevolg was dat dikwijls vier of vijf gerechtelijke informatiën daags moesten worden gehouden. De drukke daaruit voortvloeiende krijgsraads-zaken begonnen voor de militaire auditie natuurlijk bezwaarlijk te worden; maar, daar de wet niet mocht verkracht worden, heeft men er toen een huismiddeltje op gevonden, hierin bestaande, dat het eiland als garnizoen werd beschouwd en dat, zoolang de delinquent het eiland niet verlaten had, hij niet als deserteur werd beschouwd. Voor de detentie wegens desertie in tijd van vrede, kwam nu in de plaats de straf wegens overschrijding van het rayon, dat getrokken werd een uur rondom de plaats. Hij die wegens rayonsoverschrijding door de politie werd gevat, moest een geldboete [opvatloon] betalen en werd verwezen naar de 2e klasse van discipline, met gelijktijdige afstraffing van 50 rietslagen als maximum. Men meende toen, dat dit voor den inlander een zwaardere straf was dan detentie wegens desertie. En in die verwachting zag men zich niet bedrogen, want het middel werkte meer uit dan de krijgsraad.

Of het een verstandige maatregel was, om die strafbepaling later weêr in te trekken, daarover zal ik mij niet uitlaten. Ik wenschte alleen te constateeren dat de bepaling, in mijn tijd, gunstig heeft gewerkt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De heer KIELSTRA. De afzonderlijke straffen, in 1842 voor rayonsoverschrijding voorgeschreven, werden in 1870 ingetrokken.

Na dit jaar kon men dus de deserteurs, zoolang zij maar op hetzelfde eiland bleven, voor de *eerste* maal hoogstens straffen met plaatsing in de 2e klasse van militaire discipline; en eerst wanneer zij dan, vóór hun ontslag uit den strengeren strafcursus, weder wegliepen, kon men de straf van rietslagen toepassen. In 1873 is ook deze laatste straf ingetrokken, en feitelijk is daarmede elke eenigszins gestrenge bestraffing van desertie opgeheven. Het behoeft wel geen betoog, dat dit gemis aan regeling noodlottig moet werken op de tucht van het leger, en dat het alle overweging verdient, de bepalingen van het militair wetboek omtrent desertie weder in Indië van toepassing te verklaren.

De heer BOSSCHER. Als ik ook mijne meening op dit punt mag zeggen, Mijnheer de Voorzitter, dan moet ik mij volkomen aansluiten aan hetgeen de beide vorige sprekers hebben gezegd. Door de intrekking van de rietslagenstraf wegens rayons-overschrijding heeft men, om duidelijk te spreken, bij den Indischen militair het gevoelsargument weggenomen. En juist dat argument weerhield hem van desertie, terwijl andere straffen, welke ook, op hem dat effect niet hebben.

Ik ben volstrekt niet ongevoeliger dan een onzer, mijnheer de Voorzitter, maar de afschaffing van de rottingstraf zoowel bij de militaire als bij de civiele administratie, heb ik zeer betreurd. Mijne ervaring strekt zich in hoofdzaak uit tot het burgerlijke bestuur, maar daar ik gedurende geruimen tijd ook het ambt van auditeur-militair heb waargenomen, mocht ik ook omtrent de militaire strafrechtpleging eenige ondervinding opdoen, die mij het recht geeft om als mijne overtuiging uit te spreken dat de afschaffing van de rietslagenstraf — natuurlijk toegepast na een behoorlijk onderzoek van het geïncrimineerde feit en alleen in de gevallen bij de wet of algemeene verordeningen voorzien — een noodlottige maatregel is geweest, die ik altijd betreurd heb, omdat hij bij het leger geleid heeft tot verslapping der discipline, en bij den inlander tot vermeerdering

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

van misdrijven en overtredingen en tot verzwak king van het gezag.

De heer KIELSTRA. Nu het onderwerp toch breeder besproken wordt, mag het niet onopgemerkt blijven dat de legerkommandanten, de generaals Schimpf, Andresen en Kroesen, overigens in vele opzichten geen geestverwanten, zich ten ernstigste tegen de afschaffing van de straf van rietslagen hebben verzet, omdat de heterogene bestanddeelen, waaruit het Indisch leger is samengesteld, bijzondere maatregelen noodzakelijk maken om bij dat leger, en onder de verschillende omstandigheden, waarin dit kan verkeeren, orde en tucht te handhaven. Het was geene ingenomenheid met de straf zelve, die hen zoo deed spreken, maar het besef harer volstrekte noodzakelijkheid. Toch werd de afschaffing dier straf in 1873 doorgedreven, tegen het eenstemmig advies der legerbevelhebbers in; het komt mij voor, dat men op die wijze *zeer gevaarlijke* proeven neemt met het Indische leger.

Dat de tucht de laatste jaren veel verslapt is, bewijzen o. a. de vroeger onbekende gevallen van dienstweigering, die de laatste jaren veelvuldig voorkwamen. Ik moet hierbij echter opmerken, dat de lange duur van den Atjehoorlog en al hetgeen daarmede in verband staat, tot die verslapping van de tucht heeft medegewerkt, en deze dus althans niet alleen aan de afschaffing van de rietslagen mag worden geweten.

Uit het oogpunt der menschelijkheid was voor de afschaffing der rottan voor de gewone inlanders (niet-militairen) veel te zeggen, ofschoon ook zelfs deze afschaffing door vele tot oordeelen bevoegde personen wordt betreurd. Bij het leger bestonden diezelfde bezwaren niet, want bij de toepassing der straf werden steeds de noodige voorzorgen genomen; zij werd slechts toegediend aan personen, die als onvatbaar voor het gevoel van eer, in de 2e klasse van militaire discipline waren geplaatst; bij de bestraffing was steeds een officier van gezondheid tegenwoordig, en zoodra deze van oordeel was dat 's mans gezondheid gevaar liep, was de straf geëindigd.

Nu staan in Indië de politioneel gestraften nog steeds aan rottanstraf voor kleine vergrijpen bloot, en is men dus bij het

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

leger, waar ijzeren tucht zoo noodig is, veel verder gegaan dan ten opzichte der inlandsche burgerij.

De heer Robidé van der Aa. Mijnheer de Voorzitter! Na de uitstekende rede die wij hebben mogen hooren, zal ik mij niet vermeten over de vele opgesomde grieven van het Indische leger het woord te voeren. Ik geloof dat dit meer de taak is van militairen. Maar aangezien het leger een onderdeel uitmaakt van den Staat in 't algemeen, meen ik mij te mogen veroorloven een paar zaken te releveeren, die door den spreker slechts ter loops zijn aangehaald, zoodat het om die reden schier onnoodig zou zijn er van te gewagen, ware het niet dat het onderwerp nu toch eenmaal aan de orde is en het mij bekend is, dat zij door anderen als groote grieven worden beschouwd.

Het eerste punt betreft de benoeming van den gepensioneerden luitenant-generaal van Swieten tot bevelhebber over de tweede expeditie naar Atjeh, het tweede de vervanging van den luitenant-generaal van der Heyden door een civiel gouverneur over Atjeh en onderhoorigheden.

Op den voorgrond zij gesteld, dat ik mij hier niet wil uitlaten, of die twee regeeringsmaatregelen gelukkig zijn geweest; ik geloof, dat de tijd nog niet is gekomen, daarover een onbevangen oordeel uit te spreken. Daar echter de beide maatregelen door velen worden beschouwd als beleedigingen aan het Indisch leger, wensch ik even stil te staan bij de vraag, of dit een juiste opvatting is.

Toen de oorlog met Atjeh uitbrak, waren er drie generaals in Indië. Een dezer opperofficieren, generaal Köhler, sneuvelde als bevelhebber der eerste expeditie. De tweede generaal was de legerkommandant Whitton. Ik geloof niet, dat deze verdienstelijke bureau-officier ooit begeerd heeft, handelend in Atjeh op te treden. Er schoot dus één generaal in Indië over, een officier die wegens zijn schitterende militaire loopbaan aangewezen scheen om het bevel over de tweede, zoo niet reeds over de eerste expeditie te voeren. Het opperbestuur heeft toen echter gemeend, als bevelhebber te moeten uitzenden den gepensioneerden luitenant-generaal van Swieten. Ik beoordeel

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

alweer niet, of die keuze juist was; ik weet alleen, dat men daartoe is overgegaan, omdat men meende, dat de verstandhouding tusschen den gouverneur-generaal en generaal Verspijck van dien aard was, dat de aanstelling van een onzijdig persoon tot bevel voeren over de nieuwe uit te zenden expeditie wenschelijk kon geacht worden. Dat deze benoeming onaangenaam was voor den generaal Verspijck beaam ik ten volle, maar moest het opperbestuur om die persoonlijke reden afzien van een maatregel, die het in 'slands belang noodig achtte? Bovendien houde men in het oog, dat de benoemde opperofficier een roemrijke Indische carrière achter den rug had, zoodat het Indische leger geen grief van die aanstelling kon maken. Ik acht het van te meer belang, mijnheer de Voorzitter, dit in dezen kring wel te doen uitkomen. Wanneer toch onverhoopt op dit oogenblik een groot oorlogsgevaar ons rijk in Europa bedreigde, dan zullen voorzeker vele noodige officieren, ook in de hoogere rangen, ontbreken. Ware het dan geen dwaasheid, geen gebruik te maken van de diensten der hier te lande aanwezige Indische officieren. vooral als zij zoo krijgshaftig en krachtig van lichaam zijn als nu de generaal Verspijck. Zou het dan een slag in het aangezicht wezen voor het Nederlandsche leger, als in zulke omstandigheden Indische officieren daarbij in hun rang werden overgeplaatst?

Slechts een kort woord over het tweede punt: de invoering van het civiel bestuur in Atjeh. Ik treed niet in de vraag, of het juiste oogenblik daartoe was aangebroken. 't Is mogelijk dat de Regeering daarin heeft misgetast. Ik laat die quaestie rusten, te meer daar zij moeielijk afgescheiden kan worden van het ontslag van generaal van der Heijden. Wat ik wensch te doen uitkomen is dit: van het oogenblik, dat de Regeering het wenschelijk oordeelde, dien generaal te vervangen door een anderen gouverneur, was het voor hem zeker minder krenkend, dat de Regeering geen ander officier in zijn plaats aanstelde, maar een burger, omdat zij, hetzij dan te recht of te onrecht, den tijd gekomen achtte, om in Atjeh het civiel bestuur in te voeren. In geen geval kan die maatregel als een minachting van het Indisch leger worden aangemerkt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Aan het slot zijner rede heeft de spreker ook als oorzaak der ontevredenheid van het Indisch leger genoemd de weinige voldoening, die de legerkommandanten hebben van hunne adviezen en voorstellen in het belang van het leger. Hij heeft dat geweten aan de omstandigheid dat de maatregelen, die door den legerkommandant worden voorgesteld, beoordeeld worden door een burger-gouverneur-generaal, door burger-leden van den Raad van Indië, door een burger-Minister en door andere burger-autoriteiten. Daarom moet ik den geachten spreker in gemoede vragen, of dit wel anders kan. Om aan dit bezwaar eenigszins te gemoet te komen, werd in den Raad van Indië ook het militaire element vertegenwoordigd. Ik noem o. a. den generaal Kroesen, die een tijd lang lid van dat college was. Men moet dus liever langs dezen weg verbetering zoeken, en er op aandringen dat steeds een militair in den Raad van Indië zitting hebbe.

Of de afschaffing van de rottanslagen een goede maatregel is geweest, ook daarover zal ik geen oordeel vellen. Maar ik moet opkomen tegen de voorstelling, dat de afschaffing zou zijn doorgedreven in strijd met het advies van alle militaire autoriteiten. Hier in den Raad van State, welk regeeringscollege ook grooten invloed uitoefent op den gang van zaken in Indië, heeft men in deze quaestie geen beslissing genomen voor en aleer de Raad het advies had ingewonnen van het buitengewoon lid in zijn midden, den gepens. luit.-generaal van Swieten, oud-kommandant van het Indisch leger. Nu laat ik in 't midden of het inzicht van dien generaal verkeerd was; het is mogelijk, want een ieder kan dwalen; maar ten eenenmale onjuist is de bewering, dat ter zake geen deskundige autoriteiten zouden gehoord zijn.

De heer VAN DER ZEE. Geachte Voorzitter! Als gast in deze vergadering zijnde, hoop ik mij niet aan onbescheidenheid schuldig te maken, als ik u verzoek met een paar woorden den vorigen spreker te mogen beantwoorden.

De geachte vorige spreker houde mij de opmerking ten goede, dat hij herhaaldelijk heeft gesproken van „ik laat dit en ik

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

laat dat in 't midden"; maar liever had ik zijn definitief oordeel over die punten willen hooren, voornamelijk over de benoeming van den gepens. luit.-generaal van Swieten tot opperbevelhebber van de tweede expeditie naar Atjeh en de verwijdering van den generaal van der Heijden van Atjeh.

Wat het eerste punt betreft, zoo kan ik den vorigen spreker verzekeren, dat ieder officier, oud of jong, met diepen eerbied vervuld is voor dien opperofficier, dat wij allen erkennen en waardeeren de groote diensten, zoowel op militair als civiel gebied, aan Vaderland en Koloniën bewezen. Maar de bekwaamheid en de eigenschappen als civiel en militair bestuurder van dien generaal werden en worden geenszins in twijfel getrokken.

Er is een andere quaestie, die daarmeê niets te maken heeft, de quaestie of er toen ter tijd bij het Indische actieve leger geen opperofficier was, die de geschiktheid had om met het bevel der expeditie te worden belast. Eerst als die opperofficier had ontbroken, ware de benoeming te rechtvaardigen geweest; dus, ná het bekend worden dier benoeming in Indië geen veroordeeling van den generaal van Swieten, maar wel diep leedwezen over achteruitstelling van een actief dienend opperofficier. Ik weet niet welke betrekking de geachte vorige spreker bekleedt, maar ik wensch hem te vragen, of hij het streelend zou vinden, wanneer iemand, die reeds jaren lang de gelederen van zijn korps verlaten had, tot een betrekking geroepen werd, waarvoor hij de aangewezen titularis was.

In de tweede plaats beweert de vorige spreker, dat het Indisch leger de invoering van het civiel bestuur in Atjeh als een grief beschouwt. Dat negeer ik ten stelligste; dat feit op zich zelf kon geen grief zijn voor dat leger. Maar wat wel voor dat leger een grief is, dat is de wijze waarop men onder de leus „invoering van civiel bestuur," een bevelvoerder, aan wien het vaderland en de koloniën veel verschuldigd zijn, op de laagste manier heeft trachten te verwijderen om hem plaats te doen maken voor een civiel oppergezaghebber.

De heer KIELSTRA. De benoeming van den luitenant-generaal van Swieten op zich zelve is door mij niet afgekeurd. Van

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

het oogenblik dat de uitvoerende macht, die tot die benoeming de uitsluitende bevoegdheid bezit, van oordeel was dat de expeditie meer kans van slagen had door genoemden opperofficier aan het hoofd er van te plaatsen, had zij daartoe het volkomenste recht en was zij er zelfs toe verplicht. Mijne grief is van anderen aard. Zij is gegrond op het feit, dat men die benoeming, een voor het leger zoo belangrijken maatregel, gedaan heeft zonder dat noch de legerkommandant, generaal Whitton, noch de generaal Verspijck er eenigszins in gekend zijn.

Ook omtrent de oude quaestie van de rottanstraf, schijnt eene kleine toelichting van het door mij gesprokene niet overbodig. Men heeft in het debat den generaal van Swieten genoemd als adviseur voor de afschaffing. Maar onder welke omstandigheden? In de vier jaren dat die generaal aan het hoofd van het Ned. Indische leger stond, heeft hij zich — de omstandigheden brachten dit trouwens mede — van elk voorstel tot afschaffing onthouden. Eerst nadat hij reeds negen of tien jaren lang als legerkommandant was afgetreden, en toen hij alzoo de omstandigheden, waaronder het leger toen verkeerde, niet met voldoende nauwkeurigheid meer kon beoordeelen, heeft hij zijn aangehaald advies in den Raad van State uitgebracht. Alle legerkommandanten in functie zijn altijd tegen de afschaffing van die straf geweest.

De heer Robidé van der Aa meent dat vertegenwoordiging van het militaire element in den Raad van Indië wel tot verbetering van den toestand zou kunnen leiden. Zooals de vergadering weet, had vroeger in den regel een militair lid zitting in dat college. Sedert jaren is dat niet meer het geval. Trouwens veel nut had die vertegenwoordiging in den Raad van Indie toch niet. Het tegendeel was zelfs het geval, als het militaire lid niet sympathiseerde met den legerkommandant, en beiden, tot schade voor het leger, elkaar dus tegenwerkten. Het was dan nog maar beter dat er in 't geheel geen militair in den Raad zitting had; in het beste geval bleef deze met zijn advies in dat college nog geheel alleen staan. Ik vraag nogmaals, of het niet rationeeler is, dat men *den legerkommandant* als de bevoegde adviseur in legerzaken beschouwt?

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

In zake de invoering van het civiel bestuur in Atjeh heb ik geen oordeel geveld. Ik heb alleen gezegd dat de uitdrukking van den voorgaanden minister van koloniën, dat het tijd werd een einde te maken aan de *militaire willekeur* en dat er geen enkel Indisch hoofdofficier was aan te wijzen om den generaal Van der Heijden te vervangen, het Indische leger diep gegriefd heeft; dat leger heeft niet verdiend, dat het zóó door een minister des Konings werd beoordeeld.

De heer Robidé van der Aa. Ik herhaal nogmaals, mijnheer de Voorzitter, dat de wijze waarop de spreker van dezen avond in zijn rede de beide punten behandelde van de benoeming van den luit.-generaal van Swieten en van de invoering van het civiel bestuur in Atjeh, het niet bepaald noodig maakte, die speciaal in dit debat te releveeren. Te minder was dit noodig, nu de spreker in zijn repliek heeft erkend, dat de benoeming van den generaal van Swieten, op zich zelve beschouwd, geheel binnen de bevoegdheid lag van het opperbestuur. Ik geef nu mijnerzijds gaarne toe, dat het zeker wenschelijk ware, dat die benoeming niet geschied ware zonder raadpleging van den kommandant van het Indisch leger, maar moet daarbij er op wijzen, dat het opperbestuur, toen het die uitzending van een gepensioneerd generaal in 's lands belang noodig achtte, geen tijd had, daarover adviezen in Indië in te winnen.

Den heer Van der Zee verzoek ik er op te letten, dat door mij niet gesproken is over de wijze, waarop de generaal Van der Heijden ontslagen is. Ik zal de laatste zijn, die daaraan mijne goedkeuring hecht. Maar de klachten in de pers en elders aangeheven liepen niet alleen over de grievende wijs, waarop de generaal Van der Heijden behandeld was; zij betroffen ook niet alleen de ongelukkige uitdrukking van den minister van Koloniën, dat er geen militair kon gevonden worden die den generaal Van der Heijden als gouverneur over Atjeh kon vervangen — gesteld dat dit zoo ware, dan vorderde waar staatsmansbeleid, zulks niet te zeggen; er werd echter ook veel geklaagd in den laatsten tijd, dat de officieren in Atjeh stonden onder het gezag van ondergeschikte civiele ambtenaren. De

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

onjuistheid nu dezer klacht is onlangs bij de behandeling der Indische begrooting aangetoond door den minister van Koloniën uit de militaire rapporten over het noodlottig gevecht, waarbij de schout Van der Zijl gesneuveld is.

De heer KLEY. Slechts eene enkele opmerking, mijnheer de Voorzitter, betrekkelijk de bevoegdheid van het opperbestuur om gepensioneerde officieren in actieven dienst te herstellen. Die bevoegdheid is gelimiteerd bij art. 26 van het Kon. besluit, regelende de bevordering, het ontslag en de pensioneering van de officieren der in Ned.-Indië aanwezige landmacht. Dat artikel staat mij op dit oogenblik niet woordelijk voor den geest. Ik meen echter dat krachtens dat artikel is voorgeschreven dat de Koning zich het recht voorbehoudt om in buitengewone omstandigheden, als het belang des lands het vordert, gepensioneerde officieren in actieven dienst te herstellen. Wij hebben dus hier te doen met eene wettelijke bepaling, die aangeeft de grenzen, waar binnen eene dergelijke benoeming kan geschieden; en of nu bij de benoeming van den gepensioneerden luit.-generaal Van Swieten tot opperbevelhebber der tweede Atjehsche expeditie, die bepaling wel in al hare gestrengheid is nageleefd, ziedaar een punt dat nog niet geheel is uitgemaakt.

Ik zal niet beoordeelen of toen die buitengewone omstandigheden aanwezig waren, en of het belang des lands meebracht om den generaal Van Swieten en uitsluitend dien gepens. opperofficier naar Atjeh te zenden; doch meen alleen dit te moeten opmerken dat men hier, naar mijne bescheiden meening, geen recht heeft om van de volkomen bevoegdheid der Uitvoerende Macht te gewagen.

De heer ROBIDÉ VAN DER AA. De buitengewone omstandigheden, waarvan de heer Kley spreekt, waren op dat oogenblik in Indië zeker aanwezig. De eerste expeditie naar Atjeh was geëindigd zonder succes: dus was het dringend noodig, den krijg te hervatten, maar met welken opperofficier als opperbevelhebber? Het opperbestuur bleef dus geheel binnen zijne bevoegdheid, toen het een bevelhebber van hier uitzond, zoodra

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

het zulks in 's lands belang noodig oordeelde. Zooals reeds door mij gezegd is, zal ik thans niet onderzoeken of dit oordeel op voldoende gronden berustte.

De heer KIELSTRA. Men verzuime niet, in 't oog te houden, dat men voor de 2e expeditie tegen Atjeh niet alleen een bevelhebber, maar ook door de pensioneering van den heer Nieuwenhuijzen, een regeeringscommissaris noodig had en 's lands belang medebracht, deze beide functiën in één persoon te vereenigen. De regeering was van oordeel, voor deze dubbele waardigheid geen beter persoon te kunnen aanwijzen dan den generaal Van Swieten, en zij was daartoe stellig volkomen bevoegd; of de maatregel goed of niet goed was, beoordeel ik niet.

Overigens refereer ik mij aan hetgeen ik straks reeds heb gezegd; ik voeg er alleen nog bij, dat de *wijze*, *waarop* de benoeming van generaal Van Swieten is geschied, zeker ook een der voornaamste redenen — zoo niet de eenige — geweest is waarom het Indisch leger zijn zoo hooggewaardeerden generaal Verspijck verloren heeft.

De VOORZITTER. Ik meen, Mijne Heeren, dat wij het debat over het al of niet gerechtvaardigde van de zending van generaal Van Swieten naar Indië gevoegelijk kunnen sluiten, te meer daar de onzekerheid, waarmede de sprekers over dat onderwerp het woord voerden, de discussie allengs zeer ondankbaar zou doen worden.

Alleen de heer Van der Zee heeft met meerdere zekerheid gesproken. De gastvrijheid, welke dien heer in dezen kring is verleend, maakt het ook ons tot plicht te eerbiedigen wat hij heeft gezegd; maar toch mag ik mijn persoonlijk gevoelen niet terughouden, dat de heer Van der Zee zijne meening wel wat te sterk heeft uitgedrukt.

De heer ELAND. Ik zou gaarne nog een enkele vraag door den heer Kielstra beantwoord zien, mijnheer de Voorzitter, in welke verhouding namelijk hij den kommandant van het leger in Indië tot den minister van Koloniën hier te lande geplaatst zou

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

wenschen te zien. Zooals de toestand nu in Indië is, gaan daar alle adviezen en voorstellen van het legerbestuur door de handen van den gouverneur-generaal, die ook opperbevelhebber is van de zee- en landmacht aldaar. Nu meen ik gehoord te hebben, dat het de wensch van den heer Kielstra is, dat die adviezen en voorstellen rechtstreeks naar den minister van Koloniën zouden worden opgezonden. Is deze mijne opvatting juist, dan zou het gevolg van deze regeling zijn een verhouding tusschen het Indisch legerbestuur en den minister van Koloniën ongeveer gelijk aan die van de inspecteurs van elk wapen hier te lande tot den minister van Oorlog. Een bezwaar tegen dergelijke regeling zou zijn, dat allicht financiëele moeielijkheden zouden ontstaan bij het ten uitvoer leggen van al die voorstellen, waarmede zeer zeker het leger gebaat zou zijn, doch waarbij wellicht de geldquestie niet altijd voldoende in aanmerking zou zijn genomen. Die moeielijkheden hier te lande heeft indertijd de minister de Roo van Aldewerelt reeds willen oplossen door de inspecteurs van de wapens aan het departement van Oorlog te plaatsen, eene regeling, zooals bekend is, door den tegenwoordigen minister spoedig veranderd, zoodat deze weder zijne adviseurs kiest uit officieren, die onder den inspecteur staan. Wat het beste is, kan ik niet beslissen; naar men weet zijn voor beide regelingen hier te lande voorstanders.

Het komt mij ook voor, dat bij een toestand, zooals ik meen dat de heer Kielstra wenscht, de zaken dikwijls nog langer zouden traineeren, want de minister van Koloniën zou in de meeste gevallen eerst het gevoelen van den gouverneur-generaal willen weten, alvorens eene beslissing te nemen.

De heer KIELSTRA. Op dit oogenblik is de toestand nog altijd deze, dat als de kommandant adviezen geeft of voorstellen doet aan den gouverneur-generaal en Z. Exc. is het er niet mede eens, dat men dan ook verder in den regel niets daarvan hoort. De adviezen worden niet opgevolgd, er wordt geen publiciteit aan gegeven. Ik zou denken dat de gouverneur-generaal verplicht behoorde te zijn om die voorstellen in elk geval met zijn advies te zenden naar den minister van Koloniën en vervolgens

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dat de minister, ook wanneer hij zich met de voorstellen niet kan vereenigen of gewijzigde voorstellen indient, de adviezen en oorspronkelijke voorstellen van den legerkommandant daarbij te gelijkertijd overlegt. Men zou dan de verschillende adviezen en de gronden waarop zij rusten, behoorlijk met elkaar kunnen vergelijken.

Hoe dikwijls ziet men niet b.v. dat hier de ministers, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, adviezen of verslagen hunner ondergeschikte autoriteiten overleggen; waarom zou ook de Minister van Koloniën dit niet ten opzichte van het Indische leger kunnen doen?

De heer Bosscher. Ik geloof niet dat op die wijze het doel zou te bereiken zijn. In ons regeeringsstelsel is het nu eenmaal onvermijdelijk dat als de legerkommandant voorstellen heeft te doen, deze worden gedaan aan den gouv.-generaal, en dat vervolgens op de voorstellen gehoord worden de Raad van Indië, en, als er financieele belangen bij betrokken zijn — wat wel in de meeste gevallen zoo zal zijn —ook de Directeur van Financiën. Nu wil het ongeluk, ook in Indië, dat vele autoriteiten zich niet houden aan de vraagpunten die hen aangaan. Zoo wordt de Directeur van Financiën gehoord over de vraag, of de draagkracht van 'slands geldmiddelen zich al dan niet tegen de uitvoering van 't een of ander voorstel verzet, Maar daartoe behoort zijn advies zich dan ook te bepalen. In de mèrites van de zaak zelve, hoe bv. de formatie van het leger behoort te zijn, op welke getalsterkte een bataljon of kompagnie behoort te worden gebracht, of andere punten van technischen aard, daarin heeft de Directeur van Financiën niet te treden. Intusschen, mij zijn voorbeelden bekend dat dit — met goed, of laat ik liever zeggen, met slecht gevolg —geschied is; dat dit als zeer verkeerd moet veroordeeld worden, zal ik wel niet hebben te betoogen. Maar om nu in deze de autoriteiten in Indië van het geven van advies uit te sluiten, dat gaat toch ook niet. Immers als hier in Nederland voorstellen betreffende het Indisch leger komen, dan moet de betrokken minister de gelegenheid hebben om veelzijdig voorgelicht met

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

kennis van zaken, een oordeel, uit te spreken en daartoe dienen hem in de eerste plaats de adviezen van de Indische autoriteiten. En als de minister dan hier geraadpleegd heeft den Raad van State en in vele gevallen ook zijn ambtgenoot van Oorlog, en hij komt dan tot de conclusie, dat aan het voorstel uit Indië, 't zij geheel, 't zij ten deele, geen gevolg moet worden gegeven, dan mag hij niet aan banden worden gelegd in het nemen van eene beslissing, waarvan hij dan toch de verantwoordelijkheid draagt.

Natuurlijk zal een verstandig staatsman veel vertrouwen stellen in den man die aan het hoofd van het leger in Indië staat en die daar geroepen is om de eer van het vaderland op te houden en het Nederlandsch gezag in gindsche streken te handhaven en hoog in eere te houden. Maar het gaat natuurlijk niet aan dien staatsman tot plicht te stellen dat hij *per se* en uitsluitend zou moeten handelen overeenkomstig het advies van den legerkommandant, zonder bij anderen licht te mogen zoeken omtrent hetgeen nuttig en noodig is.

Buitendien, het legerbelang is wel een zeer groot en gewichtig belang, doch het is niet het eenige dat de minister te behartigen heeft. Het loopt dikwerf samen, ja kan soms indruischen tegen andere belangen, waarop de legerkommandant bij het doen zijner voorstellen niet heeft te letten, maar die een minister of gouverneur-generaal niet mag voorbijgaan.

De fout, die de verschillende sprekers heden avond gezocht hebben, zit echter niet daar; zij schuilt mijns inziens ergens anders. Zij schuilt in gebrek aan stelsel, het gemis eener leidende gedachte, waardoor niet alleen op het leger, maar op alles in Indië een noodlottigen invloed wordt uitgeoefend. Dit toch is oorzaak dat men in Indië, wat van daag is opgebouwd, morgen weêr afbreekt. De geachte inleider van het debat heeft ons gewezen op een minister, die werkelijk het goede voor had met het Indisch leger. Doch wat baatte het? Toen de heer de Waal, die met de beste voornemens voor Indië bezield was, en inderdaad ook reeds veel voor het leger had gedaan, en nog veel zou hebben kunnen doen, eenigen tijd minister was, kwam zickte tusschen beide en zijn opvolger trad op om alles weêr

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

te niet te doen en het beloofde ongedaan te laten. Dat is het noodlottige voor Indië, dat men niet recht schijnt te weten wat men wil of niet wil. Dat men in niets een vast stelsel heeft of volgt; dat men als men eenmaal deugdelijk een stelsel heeft aangenomen het niet doorvoert en consequent toepast.

Een ander gebrek is het financiëele gebrek. Bij alles staat de financiëele quaestie op den voorgrond en hierin alleen is men consequent gebleven. Men heeft meestal niet gevraagd, wat is nuttig, wat is noodig, wat is onmisbaar voor Indië? maar wel: aan welk minimum der meest dringende Indische behoeften, moet noodzakelijk voldaan worden, opdat er voor andere doeleinden zooveel mogelijk overblijve?

Onder dàt stelsel, mijne heeren, heeft ook het Indische leger geleden.

De heer KIELSTRA. De heer Bosscher heeft mij, geloof ik, niet goed begrepen. Ik heb alleen den wensch uitgesproken, dat de autoriteiten in Indië niet bevoegd zouden zijn om de voorstellen van den legerkommandant eenvoudig te deponeeren of daarop eene afwijzende beschikking te nemen; maar dat hun de verplichting werd opgelegd, die voorstellen, vergezeld van hunne adviezen, door te zenden naar het opperbestuur in Nederland.

De VOORZITTER. Als niemand verder het woord verlangt naar aanleiding van des heeren Kielstra's belangrijke rede, sluit ik deze discussie met een woord van dank aan de verschillende sprekers voor hunne gewaardeerde adviezen en met den wensch dat wat hier gesproken is, in wijderen kring moge worden verspreid, opdat zij die geroepen zijn om in Indië het vaderland te dienen, daarmede hun voordeel zullen doen in het belang des lands.

Ik sluit thans de vergadering.

De Secretaris,
A. L. W. SEYFFARDT.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

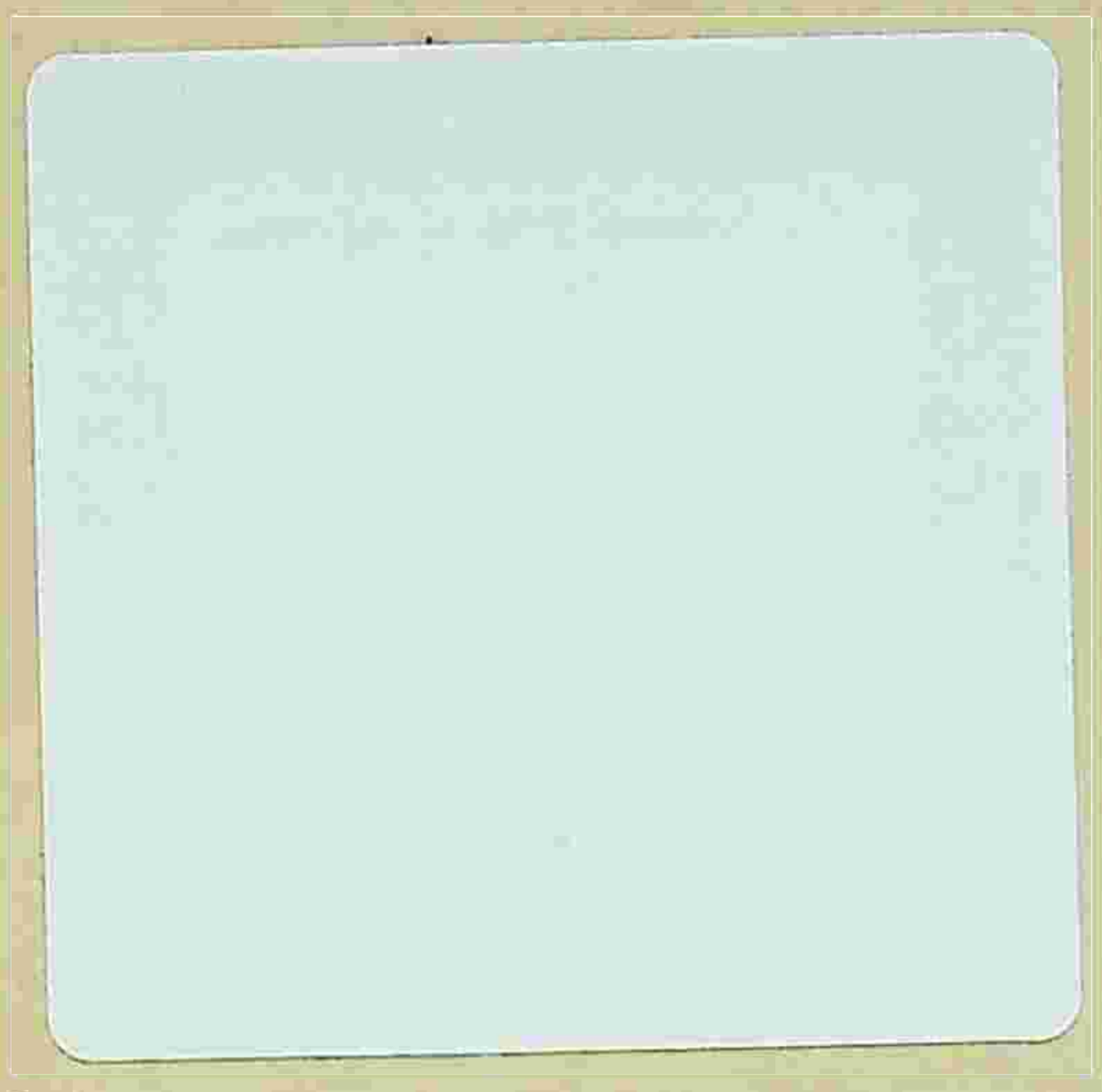

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA